

VOORUITGANG.

Vrijzinnig Democratisch Weekblad. Voortzetting van de Weekbladen „De Nederlander” en „Radicalen Hervorming”.

Uitgave van de Naamlooze Vennootschap Exploitatie Maatschappij van Dag- en Weekbladen. (Directeur: D. HASSELAER).

Redacteur: J. HOOGENDIJK Jr.

Commissie van medewerkers: Mr. E. FOKKER (lid van het hoofdbestuur der Liberale Unie), C. V. GERRITSEN (lid van het hoofdbestuur van den Radicaalen Bond), B. H. HELDT (lid van het hoofdbestuur van het Algemeen Nederlandsch Werklieden-Verbond), . . . (lid van het hoofdbestuur der Nederlandse Volkspartij).

Verschijnt elken Vrijdagavond aan het Bureau MOLENSTRAAT 16, 's-GRAVENHAGE.

Abonnementsprijs franco per post per 3 maanden f 0.75. — Afzonderlijke Nrs. 5 Cent. — Advertentiën 10 cents per regel, bij abonnement volgens accoord.

SAMENWERKING.

Het resultaat voor de jongste verkiezingen voor de Tweede Kamer der Staten-Generaal bleef zeker verre beneden hetgeen de loop der politieke gebeurtenissen van de laatste jaren had mogen doen verwachten. Deze gebeurtenissen schenen nog geen jaar geleden de opvatting te wettigen, dat de stembusstrijd van '98, de eerste onder het meer uitgebreid kiesrecht van Houten, zoo niet slechts dan toch voornamelijk zou beheerscht worden door de vraag: voor of tegen sociale hervormingen. Het bleek n.l. al meer en meer dat de schoolstrijd, welke in '88 zijn toppunt bereikte, in de wet-Mackay voor geruimen tijd zijn oplossing had gevonden en andere vraagstukken, die tot grondslag van een specifiek kerkelijken strijd hadden kunnen dienen, drongen zich toen niet op den voorgrond.

Daarentegen had de strijd om het kiesrecht-Tak den stoot gegeven tot een andere partijvorming en een gewijzigde positie van de partijen ten opzichte van elkander. In dien strijd toch, stonden vooruitstrevend liberalen, radicalen en volksgezinde anti-revolutionairen tegenover het zich vanzelf aansluitend conservatisme, „als een compacte massa”, zooals Dr. Kuyper het toenmaals zoo kernachtig uitdrukte, terwijl men ook gedurende het bewind van het ministerie van Houten-Recht deze zelfde partijgroepen schouder aan schouder kon vinden, zoo menigmaal het kiesrecht en het sociale vraagstuk aan de orde kwamen.

Volkomen verklaarbaar derhalve, dat velen onzer op grond van deze feiten de verwachting koesterden, dat de lijn van 1893 zou worden doorgetrokken en in het voorjaar van '98 de democratische partijen gezamenlijk den strijd zouden aanbinden voor de definitieve uitbreiding van het kiesrecht en het tot stand komen van sociale hervormingen.

De programma's van de Liberale Unie in de algemeene vergadering van November vastgesteld, wekte wel eenige bezorgdheid bij een minderheid, die om des beginsels wille er zich niet mede kon vereenigen, dat kiesrecht niet onder de urgente vraagstukken was opgenomen, en tevens vreesde, dat door dezen maatregel de Unie een van de banden, welke de democratische partijen, zoowel vrijzinnige als rechtzinnige, te samen hielden had los gemaakt, maar zij erkende overigens, dat een flinke stap in de goede richting was gedaan, en al was het kiesrecht als een der grondslagen van een mogelijk gemeenschappelijk optreden der democratische partijen vervallen, de urgentie en de wijze van oplossing van tal van sociale vraagstukken bleven toch als zoo langig bestaan.

Helaas hoe deernlijk hebben zij zich in hunne verwachtingen bedrogen gezien. Tusschen de vrijzinnige democraten werd wel is waar, zij het dan ook te elfder ure en op niet geheel bevredigende wijze, samenwerking verkregen door een verdeling der districten, maar die met de volksgezinde anti-revolutionairen bleef uit. Bij de verkiezingen boden anti-revolutionairen en aanhangers van de Roomsche kamerpartij elkaar wederzijdsche steun en ofschoon in sommige districten een principieele strijd tusschen oud en jong liberalen niet uitbleef, volgden zij in andere districten denzelfden gedragslijn als hunne tegenstanders.

* *

De oorzaak, die er toe heeft geleid dat plotseling de gedragslijn sedert jaren gevolgd werd losgelaten en partijen, die beide de

socialen kwestie op den voorgrond hadden geplaatst, in stede van elkander te steunen ter verkrijging van datgene, wat zij beide in het belang van het land als het voornaamste beschouwden, vijandig tegenover elkander stonden en onder de leuze vóór of tegen protectionisme en clericalisme hulp ontvingen en gaven aan politiek corporatisme, die nu juist niet op het terrein der democratie hun sporen verdiend hebben, zal wel in hoofdzaak geweest zijn, dat de kwestie of de sociale hervormingen ingevoerd zouden worden, niet zoo zwaar gewogen heeft als de overweging welke partij ze van de ministertafel aan de orde stelden zou.

De vraag wie nu bij dezen strijd het eerst over de grens getrokken is, zal natuurlijk door de betrokkene partijen verschillend beantwoord worden maar kan voor 't oogenblik buiten beschouwing blijven. Wij hebben slechts de voornaamste politieke gebeurtenissen van de laatste jaren in hun logisch verband medegedeeld, om op grond van de daarbij opgedane ervaringen, antwoord te kunnen geven op de vraag, wat zou kunnen geschieden om in den sociaal politieken toestand van het land verbetering te brengen?

In het midden latende of het al dan niet wenschelijk geweest zou zijn, de afgelopen verkiezingscampagne reeds weder met een nieuwe kiesrechttagatie in te zetten, meenen wij toch aan de hand van deze ervaringen te kunnen zeggen, dat dergelijke antichronistische partijcombinaties als bij deze verkiezingen zich niet meer zullen kunnen voordoen, m. a. w. dat een zuiver democratische strijd niet meer ontweken zal kunnen worden, indien ook die klassen der samenleving op de samenstelling van de volksvertegenwoordiging invloed uitoefenen, welke bij een krachtige toepassing van sociale politiek het eerste en voornaamste belang hebben.

Wij zouden derhalve meenen, dat een betere toestand z u kunnen worden voorbereid, indien de vrijzinnig democratische groepen zich aaneensloten tot een innige samenwerking, welke zich zou openbaren in een gemeenschappelijke actie ter verkrijging van een kiesrecht los van elke band met belastingen gaande tot de uiterste grens der grondwet en in afwachting daarvan, voor de invoering van die sociale hervormingen, waarvan op de verkiezingsprogramma's de urgentie is erkend.

Wij meenen dat een plan tot een dergelijke samenwerking, die het bekende fusieplan onaangeeroerd laat en het voorloopig aan den tijd en omstandigheden overlaat of zij kan leiden tot de vorming van een groote vrijzinnige hervormingspartij, op den steun zou kunnen rekenen zoowel van vooruitstrevend liberalen, radicalen en mannen van de volkspartij, als van arbeiders deel uitmakende van vrijzinnige werkliedenkiesvereeningingen, en wel omdat zij zonder de bestaande organisaties aan te tasten, in staat stelt tot grootere krachtsontwikkeling ter bereiking van wat men zich in de naaste toekomst als doel heeft gesteld.

Verder meenden wij, dat de instandhouding van een (zij het dan ook niet officieel) orgaan, dat als voortzetting van de weekbladen De Nederlander en Radicalen Hervorming propaganda zou kunnen maken voor de gemeenschappelijke beginselen en waarin voor de geestverwanten gelegenheid zou bestaan van gedachte te wisselen, aan dit plan bevorderlijk zou kunnen zijn.

Een bespreking met de voorzitters van de Liberale Unie, den Radicaalen bond, de Neder-

landsche Volkspartij en het Algemeen Nederlandsch werkliedenverbond gaf ons de overtuiging, dat wij ons niet hadden vergist en zij zeiden ons voor hun persoon, natuurlijk niet in hun kwaliteit van hoofdbestuurslid hunner respectieve vereeningingen, hun steun en medewerking toe.

Wij zijn overtuigd dat hun voorbeeld navolging zal vinden bij hunne partijgenooten indien deze overtuigd zijn, dat alleen een krachtig optreden van de gezamenlijke vrijzinnig democratische partijen de barrière kan doen wijken, die het conservatisme tegen hen heeft opgeworpen.

Candidatuur Gerritsen te Enkhuizen.

Bij de verkiezing voor de Tweede Kamer in het district Enkhuizen, noodig geworden door het overlijden van den vroegeren afgevaardigde den heer Zipp, stonden de heeren A. Kool, vooruitstrevend liberaal, als candidaat van de Unie aangesloten centrale liberale kiesvereniging en C. V. Gerritsen, radicaal, candidaat van een comité van vooruitstrevend liberale kiezers, tegenover elkander. De heer Gerritsen viel bij de eerste stemming uit, de heer Kool werd daarna bij herstemming gekozen.

Deze verkiezingsgeschiedenis gaf volgens de verslagen aanleiding tot het volgende incident in de onlangs te Amsterdam gehouden algemeene vergadering der Liberale Unie:

De heer De Holl, te Enkhuizen, vraagt in het verband over de houding van het bestuur ten opzichte der Centrale Kiesvereniging bij de jongste verkiezing te Enkhuizen. Deze houding heeft een slechten indruk gemaakt en een beweging doen ontstaan om de met moeite verkregen aansluiting bij de „Unie” weer te verbreken. De heer Gerritsen, die geenerlei kans had, drong zich in, deed onmogelijke moeite om candidaat te worden, doch tevergeefs. Niettemin handhaafde hij zijn candidatuur en werkte daarvoor, reed er fietsen voor stuk. Het bestuur der „Unie” zag lijdelijk toe, deed niets om hem te bewegen zich terug te trekken en trachtte zelfs niet mr. Kerdijk af te brengen van op te treden als spreker voor de cand.-Gerritsen. Ook mr. Smeenge zou daartoe overkomen, maar bleef weg. De houding van het bestuur heeft velen ontstemd. Medemblijk heeft zich reeds afgescheurd. Bovenkanspel dreigt daarmede. Spr. vraagt daarom opheldering.

De voorzitter antwoordt, dat de heer Gerritsen president is van den „Radicaalen Bond”, niet lid der „Unie”. Waar de heer Gerritsen zich dus candidaat liet stellen, zou de invloed van de „Liberale Unie” om hem, voorzitter van een andere partij, te bewegen zich terug te trekken gelijk nul zijn geweest. De Centrale Vereeniging te Enkhuizen had geen steun gevraagd, sprekers noch geld. Het bestuur had dus niets te doen; ook niet tegenover mr. Kerdijk, die geheel persoonlijk optredende, zonder voorkennis of bemoeiing der „Lib. Unie”, volkomen vrij was. Spreker overschatte den invloed van het „Unie-bestuur op mr. Kerdijk.

De heer De Holl is niet voldaan. De „L. U.” moest zedelijke steun uitoefenen waar dit noodig bleek. De Centrale Vereeniging te Enkhuizen had er recht op te weten of het „Unie” bestuur voor den candidaat der Vereeniging was. Als geen bevredigender antwoord werd gegeven, vreesde hij voor een onaangename indruk en voor de gevolgen.

Spr. wilde categorisch weten of het Unie-bestuur eigenlijk liever den heer Gerritsen had en niet den candidaat der centrale, die prijs stelde op behoud van onafhankelijkheid en niet wenschte dat te groote presie uitgaat van de groene tafel, zoodat de aangesloten Vereenigingen marionetten worden.

De voorzitter herhaalt dat het een dwaasheid zou zijn geweest den heer Gerritsen, president van een andere partij, te vragen ten behoeve der „Unie” als candidaat te wijken. Op mr. Kerdijk is geen invloed uitgeoefend omdat het bestuur vooraf onbekend was met zijn optreden. Er was geen strijd tusschen het bestuur der „Unie” en de Centrale Vereeniging, want strijd onderstelt wederzijdse actie en het verwijt is juist dat de „Unie” inactief bleef. Vandaar ook dat onjuist is het

verwijt van te grooten invloed van het bestuur waar juist de grief luidt dat geen invloed is aangewend. Het bestuur zou het zeer betreuren als Enkhuizen zich weder afscheidde, maar zelfs dan nog zou het meenen ook in 't vervolg de correcte houding van thans te moeten volhouden. (Applaus).

De heer De Holl vraagt, wat de Vereeniging dan bij de verkiezingen van de „Unie” hebben te verwachten.

De voorzitter antwoordt: Sprekers en geld wanneer het gevraagd wordt, maar nooit invloed op candidaten der tegenpartij waarmee men geen voeling heeft.

De heer De Holl: Alzoo was er geen voeling met den heer Gerritsen?

De voorzitter: Zeer stellig neen.

De heer Holl: Dat is mij voldoende, nu ben ik voldaan. (Applaus).

De heer J. Zipp Kz. te Enkhuizen is zeer erkentelijk voor deze interpellatie en de laatste verklaring van den voorzitter. Hij achtte die vooral noodig omdat uit een telegram van den heer Gerritsen aan den heer Roodhuijzen bleek, dat als deze zich terugtrok, het Unie-bestuur „ongetwijfeld” bij den heer Baron zou aandringen dat voorbeeld te volgen, en dan zou de verkiezingsstrijd principieel worden tusschen den heer Breebaart, die het Unie-program niet aanvaardde, en hem, Gerritsen. Het blijkt dus nu, dat de heer Gerritsen geen recht had tot die voorstelling en onwaarheid sprak.

De voorzitter: De heer Gerritsen deed een onderstelling, maar dat is nog geen onwaarheid, daartegen kom ik op.

De heer J. H. M. Huijgens te Enkhuizen vraagt of iemand die bij de „Liberale Unie” is aangesloten het recht heeft om voor de candidatuur van een andere partij in het publiek op te treden; wat beteekent dan de band?

De voorzitter: dat is een zaak van conscientie die iedereen voor zich moet uitmaken. De leden der Unie blijven vrij in hun handelingen.

Het incident wordt gesloten.”

Wij hebben ons niet te mengen in zaken tusschen de Unie en hare leden, wij vinden 't uitstekend, dat de Enkhuizer heeren aan het hoofdbestuur inlichtingen vroegen over zaken, die hen dultster waren, we zouden zelfs wenschen, dat het meer geschiedde, maar de wijze waarop door den heer Holl de zaak wordt voorgesteld, geeft ons toch aanleiding tot de volgende opmerkingen:

De heer Gerritsen die zich in het radicale district Amsterdam IX terugtrok voor mr. A. Kerdijk, is zich te Enkhuizen niet komen „indringen”, maar werd door vooruitstrevende liberalen op de groslijst van candidaten geplaatst en toen uit dit gros de heer Kool bij herstemming als candidaat der centrale gekozen was, waren het eveneens vooruitstrevend liberalen, die den heer Gerritsen overhaalden zijn candidatuur toch te handhaven.

Tot de motieven, die leden van het comité Gerritsen ons, ter gelegenheid van een paar dagen oponthoud in het district Enkhuizen, daarvoor mededeelden behoorden o. a. deze twee:

Men meende dat bij de tegenwoordige partijverhoudingen in de Tweede Kamer, waarbij 't nog een open vraag is of zij al dan niet een meerderheid ten gunste van sociale hervormingen bevat, het er vooral op aan kwam een krachtig en bekwam politicus aftevaardigen en dezen zag men, met alle waardeering voor de goede kanten die hij overigens mocht bezitten, in den heer Kool niet, maar in den heer Gerritsen wel.

En verder vreesde men, dat indien de heer Gerritsen zich terugtrok tegenover den heer Kool, wiens candidatuur in de Centrale nog al was geforceerd, het aantal thuisblijvers zoo groot zou zijn, dat de Katholiek reeds bij eerste stemming zou worden gekozen.

Immers bij de vorige verkiezing behaalde de heer Zipp slechts een meerderheid van drie stemmen.

Men ziet hieruit, dat de zaak zich wel iets anders heeft toegedragen als door de Enkhuizer afgevaardigden ter Liberale Unie werd voorgesteld.

Wij voegen er aan toe, dat toen de heer Gerritsen was uitgevallen, hij een advertentie plaatste ter aanbeveling van den heer Kool.

* *

Vergelijkend overzicht van urgente vraagstukken, zooals die zijn geformuleerd op de programma's der Vrijzinnige hervormingspartijen.

Liberale Unie. Programma's vastgesteld in de vergadering 14 November 1896.	Radicalen Bond. Programma's 1893 en 5 December 1896.	Nederlandsche Volkspartij. Programma 21 April 1895. Rondschrijven Mei 1896.	TOELICHTINGEN.
Kiesrecht.			
Ten aanzien van het kiesrecht blijft de L. U. in overeenstemming met wat in 1891 en in 1894 door haar beleden werd, een zoo ruim mogelijke uitbreiding van het kiesrecht, los van elken band met belastingen noodzakelijk achten. (<i>Hervormingsprogramma</i>), dat de omstandigheden (evenwel) meebrengen kiesrecht hervorming onder de urgente maatregelen voor het oogenblik niet op te nemen, omdat, hoe onbevredigend de tot stand gekomen regeling van het kiesrecht ook moge wezen, het eisch van goede staatkunde is, niet op eene nieuwe aantredrigen, zoolang de ervaring omtrent de uitkomsten der vastgestelde kieswet met betrekking tot het aantal kiezers geen uitspraak heeft gedaan. (<i>Urgentieprogramma</i>).	Algemeen kiesrecht. Een kiesstelsel, dat de vertegenwoordiging ook der minderheden zoo veel mogelijk waarborgt. (<i>Pogramma '93</i>). De Radicalen bond spreekt als zijn oordeel uit: dat de nieuwe kieswet zoodanig strijd tegen de democratische beginselen dat, zoolang grondwetsherziening niet te verkrijgen is een uitbreiding van het kiesrecht tot de uiterste grens der grondwet een der voornaamste eischen blijft. (<i>Verkiezingsgram</i>).	Het verkrijgen van gelijk algemeen kiesrecht voor alle meerderjarige mannelijke en vrouwelijke Nederlandsche ingezetenen. (<i>Pogramma '95</i>). Uitbreiding van het kiesrecht zoover de grondwet toelaat, indien grondwetsherziening niet te verkrijgen is. (<i>Rondschrijven Mei '96</i> .)	Men zal opmerken, dat de kiesrecht formules der Liberale Unie niet zoo verstrekkend zijn als die van den Radicalen Bond en de Ned. Volkspartij. Evenwel moet rekening gehouden worden met de omstandigheid, dat het hervormingsprogramma van de Liberale Unie, niet zooals die der beide andere partijen een toelichting op de „beginselverklaring” bedoelt, maar alleen een opsomming van wenschelijke hervormingen, verkrijgbaar onder de bestaande grondwet. Wat de clause betreft in het urgentie-programma der L. U. voorkomende, is, naar onze persoonlijke meening deze reeds vervallen, omdat nu de uitkomsten van de wet van Houten bekend zijn, maar volgens anderen zal dit eerst het geval zijn wanneer eenige dagen na 15 Mei 1898 het aantal kiezers onder het nieuwe personeel openbaar zal zijn gemaakt. Wij zijn het met mr. Veegens eens, dat in deze korte spanne tijds geen voldoende grond ligt om kiesrecht niet op te nemen in eene lijst van urgente maatregelen, waarmede in het gunstigst geval toch zeker ettelijke jaren gemoeid zijn. Het bestuur der Liberale Unie is, blijkens de rede van den voorzitter ook van meening, dat de strijd voor verdere kiesrechtuitbreiding dient te worden voortgezet. Mr. Fokker sprak aldus: „De L. Unie blijve propaganda maken voor haar pogramma ook wat het kiesrecht betreft, dat bevredigende oplossing nog allerminst heeft gevonden, met handhaving dus van de te dien aanzien ten vorigen jare genomen besluiten.”
Arbeidersverzekering.			
Invoering van een stelsel van verplichte verzekering tegen de nadeelen, waaraan de arbeid blootstaat, tengevolge van ongevallen, ziekte, invaliditeit en ouderdom, en zulks, althans voor invaliditeit en ouderdom, zoo noodig, ten deele op kosten van den Staat. (<i>Urgentie-pogram</i> .)	Verplichte verzekering tegen de gevolgen van ongevallen, ziekte, invaliditeit en ouderdom met geldelijke steun van den Staat. (<i>Verkiezingspogram</i>).	Verplichte ongelukken- en pensioen-verzekering, de laatste met geldelijke bijdrage van den Staat. (<i>Rondschrijven</i> .)	
Arbeidscontract. — Arbeidsduur en loon. — Zondagsrust.			
Regeling van het arbeidscontract, tot betere verzekering van de wederzijdsche rechten en verplichtingen, — beperking van overmatigen arbeidsduur, ook voor volwassenen mannelijke arbeiders, en verzekering van een wekelijkschen rustdag, zooveel mogelijk den Zondag. (<i>Urgentie-programma</i> .) Onafhankelijk van wettelijke maatregelen behoort de overheid, waar zij rechtstreeks of middellijk, als werkgeefster optreedt, tegen misbruik van werkkraft te waken, o. a. door voorschriften omtrent arbeidstijd en loon. (<i>Hervormingsprogramma</i> .)	Wettelijke regeling van het arbeidscontract met name ter voorkoming van overmatigen arbeidsduur. Bepalingen omtrent loon en arbeidsduur in bestekken en concessien van de overheid uitgaande. (<i>Verkiezingsprogramma</i> .)	Minimum loon en maximum werktijd in alle bestekken van de overheid uitgaande. Beperking van den overmatigen arbeidsduur van volwassenen. (<i>Rondschrijven</i> .)	
Woningvraagstuk.			
Vaststelling van bepalingen tot ingrijpende verbetering van woningtoestanden en de daartoe noodzakelijk hervorming van het onteigeningsrecht. (<i>Urgentie programma</i> .)	[Zie onteigeningsrecht.]	Betreffende het woningvraagstuk komt geen clause op het program der N. V. voor.	
Onteigeningsrecht. — Productieve landarbeid.			
Hervorming van het onteigeningsrecht, noodzakelijk niet alleen met het oog op woningbouw, maar ook ter bevordering van productieve bearbeiding van onontgonnen gronden en van doelmatige uitbreiding van de bebouwde kommen der gemeenten. (<i>Hervormingsprogramma</i> .)	Vermeerdering van den productieven landarbeid door de overheid of met haar steun. Verbetering van woningtoestanden. Uitbreiding van het onteigeningsrecht voor die maatregelen noodig. (<i>Verkiezingsprogramma</i> .)	Vermeerdering van productieven landarbeid door de overheid met de daarvoor noodige uitbreiding van het onteigeningsrecht en goedkoop credit. (<i>Rondschrijven</i> .)	
Pachtcontract. Samentrekking der Staatszorg voor den Landbouw.			
Samentrekking van de bestuurszaak ten aanzien der landbouwbelangen bij één der departementen van algemeen bestuur. (<i>Urgentie programma</i> .) Nadere regeling van de pachtvereenkomst, ter voorkoming dat de eigenaar alle risico ten nadeele van den pachter brenge en hem rechtmatige vergoeding voor aangebrachte verbeteringen onthoude. (<i>Hervormingsprogramma</i> .)	Samentrekking der Staatszorg voor den Landbouw. Pachtcommissies die, door den steun der overheid, allerwegen de bemiddelaars en de scheidsliden kunnen worden tusschen eigenaar en pachter en het uitgangspunt eener wettelijke regeling van het pachtcontract, voldoende aan plaatselijke behoeften. (<i>Verkiezingsprogramma</i> .)	Betreffende deze aangelegenheden bevat het rondschrijven geen punten.	
Armenwet.			
Herziening der armenwet, tot verzekering der samenwerking van alle arbesturen en tot erkenning van den plicht der overheid om voortwoeking van het pauperisme te keeren en de armenverzorging niet aan te merken als uitsluitend uitloeijsel van haar politiezorg. (<i>Urgentieprogramma</i> .)	Herziening der armenwet ten einde te komen tot een stelselmatige en afdoende leniging van armoede. Ter voorkoming van armoede, maatregelen tegen werkloosheid en hare gevolgen. (<i>Verkiezingsprogramma</i> .)	Herziening der armenwet. (<i>Rondschrijven</i> .)	
Leerplicht. Onderwijstractamenten.			
Invoering van leerplicht, ook voor voortgezet of voor herhalingsonderwijs en verbetering der onderwijstractamenten. (<i>Urgentie-pogram</i> .) Uitbreiding van vakonderwijs. (<i>Hervormingsprogramma</i> .)	Leerplicht tot 14-jarigen leeftijd en verplicht herhalingsonderwijs. Wettelijke regeling van het vakonderwijs. Wettelijke regeling van het voorbereidend onderwijs. Betere regeling van de opleiding, de zelfstandigheid en de tractamenten der onderwijzers. (<i>Verkiezingsprogramma</i> .)	Leerplicht. (<i>Rondschrijven</i> .)	
Rechtstoestand der vrouw. Lot verwaarloosde kinderen.			
Verbetering van den rechtstoestand der vrouw, zoo wat haar persoon als wat haar vermogen betreft, en in 't bijzonder tot waarborging van het recht der gehuwde vrouw op de opbrengst van haar arbeid; behartiging van het lot van verwaarloosde kinderen, waar noodig onder opheffing of beperking van de ouderlijke macht. (<i>Urgentie-programma</i> .) Verbetering van den rechtstoestand van natuurlijke kinderen, in het bijzonder door opheffing van het verbod van onderzoek naar het vaderschap. (<i>Hervormingsprogramma</i> .)	Verbetering van den rechtstoestand der vrouw. Afschaffing van het verbod tot onderzoek naar het vaderschap. Bescherming van verwaarloosde kinderen, met de daarvoor noodige beperking der ouderlijke macht. (<i>Verkiezingsprogramma</i> .)	Betreffende deze aangelegenheden bevat het rondschrijven geen bepalingen.	

Liberales Unie. Programma's vastgesteld in de vergadering 14 November 1896.	Radicalen Bond. Programma's 1893 en 5 December 1896.	Nederlandsche Volkspartij. Programma 21 April 1895. Rondschrijven Mei 1896.	TOELICHTINGEN.
Persoonlijke dienstplicht.			
Regeling der levende strijdkrachten, met invoering van het stelsel der persoonlijke vervulling van den dienstplicht en met opheffing van de schutterijen in haar tegenwoordigen vorm. (<i>Urgentie-programma</i>).	Afschaffing van de plaatsvervangende en beperking der uitgaven voor leger en vloot tot het volstrekt onvermijdelijke. (<i>Verkiezings-programma</i>).	Het militaire vraagstuk wordt in het rondschrijven niet genoemd.	
Drankmisbruik.			
Meer ingrijpende maatregelen tegen drankmisbruik. (<i>Hervormingsprogramma</i>).	Ingrijpende maatregelen ter bestrijding van het drankmisbruik. (<i>Verkiezingsprogramma</i>).	Ingrijpende maatregelen tegen drankmisbruik.	
Belastingen.			
Een zuinig beheer, ter voorkoming van belastingverhoging sta op den voorgrond; mochten niettemin ingrijpende sociale hervormingen versterking van middelen onvermijdelijk maken, dan behooren daarvoor in aanmerking te komen, niet accijnsen op eerste levensbehoeften, maar debietrechten en soortgelijke indirecte heffingen op voorwerpen of verteeringsmiddelen van weelde, alsmede belasting op goederen in de doode hand. Hervorming in het samenstel der belastingen worde voortgezet, door, met verlichting van den druk der minder goeuden, het beginsel van progressie, ook bij de successiebelasting ruimer in toepassing te brengen. (<i>Hervormingsprogramma</i> .)	Voortzetting van de herziening der belastingen en wel volgens het beginsel: belasting naar draagkracht, met name progressie in de successiebelasting. Vervanging der accijnsen op levensmiddelen door belasting op weelde artikelen. (<i>Verkiezingsprogramma</i> .)	Het rondschrijven bevat een clause betreffende aanslag door gemeenten van uitwonende eigenaren in de gemeentebelasting.	
Rechtspraak.			
Invoering van administratieve rechtspraak; vereenvoudiging van het procesrecht tot verkrijging van snel en goedkoop recht en tot bespoedigde berechtiging van lichte vergrijpen. (<i>Hervormingsprogramma</i> .)	Sneller en goedkoopere rechtspleging. Schadeloosstelling aan hen die ten onrechte zijn gevangen genomen. Invoering der voorwaardelijke veroordeeling. Administratieve rechtspraak. (<i>Verkiezingsprogramma</i> .)	Wordest in het rondschrijven niet behandeld.	

De zaak gebrs. Hogerhuis.

Bekend is de meening, dat in de kringen der rechtsgeleerden het „recht van gratie“ niet meer beschouwd wordt als de uitoefening eener gunst, eener barmhartigheid die aan dengene, die de strafwet heeft overtreden, wordt verleend. Reeds in 1869 werd het karakter van dat recht door Prof. Opzoomer in een art. dat thans is opgenomen in de „Losse bladen“ I bl. 289 volg. vastgesteld. De gratie is niet gelegen buiten de sfeer van het recht, doch zij maakt er één geheel mee uit. Omstandigheden van bijzonder aard waarin de strafwet niet heeft voorzien en waarop alzoo de rechter niet mag letten kunnen in het strafproces zich voordoen. De rechter is aan de wet gebonden en al past hij ook het minimum van straf toe, dan laat nog de mogelijkheid zich denken, dat die straf voor het bedreven feit te hoog is. Dan wordt door de veroordeelende uitspraak het zedelijk recht geschonden, het rechtsgevoel is gekrenkt. Slechts één uitweg blijft dan over: het is de gratie. Deze wordt door Opzoomer in zijn aangehaald art. omschreven als *dispensatie*. „Immers is dispensatie „niets anders dan de verklaring, die een bepaald geval aan een algemeen wettelijk voorschrift onttrekt. Welnu, zulk een verklaring „is ook de gratie, en zij heeft er slechts dit „eigenaardige bij, dat zij hier is voorafgegaan „van de uitdrukkelijke erkenning, dat het „geval inderdaad binnen den kring van het „voorschrift ligt, eene erkenning trouwens, die „juist in het vragen en verlenen van dispensatie altijd stilzwijgend is opgesloten.“

Brengen wij deze beschouwing in verband met het geval der gebrs. Hogerhuis, dan springt het duidelijk in het oog, dat de gratie hier zijne toepassing niet kan vinden. Juist de erkenning van het bedreven feit ontbreekt.

Niet ontkent wordt, dat het gepleegde misdrijf binnen den kring van het voorschrift ligt, doch wel hunne schuld daaraan. Reeds daarom moet elke poging om langs dien weg rechtsherstel te krijgen, worden afgewezen.

Maar er is meer, dat in het gestelde geval de gratie onaannemelijk maakt.

Moge ook al onder de rechtsgeleerden (en denkelijk niet onder allen) de meening hebben post gevat dat gratie-verleening, rechtsherstel beduidt, het is er ver van af dat deze opinie door het publiek wordt gedeeld. Trouwens het volksbegrip sluit zich bij de praktijk aan. Heugelijke gebeurtenissen in de koninklijke familie nopen tot gratie-verleening aan veroordeelden. In dien stand der zaak is het idee van gunst, ontspruitende uit medelijden of barmhartigheid niet weg te redeneeren. En het is juist die gunst, welke het geval der Hogerhuisen, noch door het publiek, noch door de familiebetrekkingen, noch door de veroordeelden zelve wordt begeerd. Zij willen loslating, met erkenning van dwaling aan de zijde der rechterlijke macht. Eerherstelling is in casu niet mogelijk zonder zoo veel mogelijk bewijslevering van onschuld. Dat is langs den weg der gratie niet te verkrijgen.

Er werd eenigen tijd geleden in de bladen medegedeeld, dat een der nieuw gekozen leden den Minister van Justitie over de bedoelde veroordeeling zou interpelleeren. Reeds in een

paar openbare vergaderingen gaf ik als mijn meening te kennen, dat zoodanige interpellatie nooit tot het doel zou kunnen leiden. Sedert is er eenige verandering gekomen. In plaats van eene interpellatie zou het nu worden eene bespreking bij de begrooting, om langs dien weg een votum der 2e Kamer uit te lokken. Ook dit middel zal krachteloos blijken. De Kamer is geheel onbekwaam om over de schuld of onschuld der gevangenen te oordeelen. Haar staan niet de middelen ten dienste, die eene overtuiging kunnen vestigen. Zij kan geen getuigenverhoor bewerkstelligen, geen plaatselijke opneemingen doen, geen indruk van de houding der veroordeelden opvangen, niet letten op tal van bijzonderheden (kleinigheden oogenschijnlijk) die alle medewerken om tot de waarheid te komen. Haar uitspraak zou niet meer betekenis hebben dan de opinie van den eersten den beste.

De Kamer zou bij de beoordeeling der zaak moeten afgaan op wat afkomstig is van de rechterlijke ambtenaren, die het onderzoek hebben geleid of in de zaak hebben gezeten. De stukken betreffende het onderzoek, dat is ingesteld nadat de zaak in gewijsde is gegaan, zijn tot nu toe geheim gebleven. Daarvan kon de overlegging worden gevraagd met de adviezen der ambtenaren, die gehoord zijn. Doch ook deze kunnen niet den doorslag geven. Ze zijn afkomstig van hen, die reeds vroeger een oordeel hebben geveld en zouden allerminst geschikt zijn, om de publieke opinie gerust te stellen. De Minister heeft zich trouwens slechts op het gewijsde en die stukken te beroepen, om de 2e Kamer den mond te snoeren en het is juist de behandeling in de 2e Kamer op die wijze, welke voor de gebrs. Hogerhuis het grootste gevaar oplevert.

Welke weg dan gevolgd moet worden om tot oplossing dezer netelige quaestie te komen? Mij dunkt het ligt voor de hand.

Art. 375 W. Sr. kent drie gevallen waarin arresten of vonnissen, waarbij iemand tot straf is veroordeeld door den Hoogen Raad, kunnen vernietigd worden. Zij zijn:

1o. in geval van veroordeeling van meerdere beklagden bij verschillende vonnissen wanneer deze niet met elkander zijn overeen te brengen, maar het bewijs van onschuld van den eenen of den anderen der veroordeelden medebrengen.

2o. indien na veroordeeling wegens moord enz. blijkt dat de persoon wiens veronderstelde dood aanleiding tot de veroordeeling heeft gegeven, nog in leven is;

3o. indien na veroordeeling een of meer getuigen ter zake van meeneed in dat geding in rechten wordt betrokken.

In deze drie gevallen kan het zich voordoen dat de zaak opnieuw wordt onderzocht en te dien einde naar een rechtbank wordt verwezen die er nog niet in betrokken is geweest.

Nergens is in het algemeen bepaald, dat zoodanige verwijzing ook kan plaats hebben, wanneer na het verstrijken van den termijn van hooger beroep of cassatie er dingen aan het licht komen, die niet met de schuld der veroordeelden zijn overeen te brengen.

Toch is het een eisch van recht, dat dan nog een weg wordt aangewezen, die gevolgd wordende, tot het doel kan leiden. En dit aannemende, mocht o. i. tevens worden bepaald,

dat zoodanig onderzoek zelfs dan kan gelast worden, wanneer bij den Hoogen Raad krachten welke omstandigheden ook, ernstigen twijfel is gerezen, omtrent de juistheid van het gevoelde vonnis, hetzij dan dat de Hooge Raad in dien twijfel geraakt naar aanleiding der adviezen van rechterlijke ambtenaren hetzij dat hij het gevolg is van het wijzen op feiten door veroordeelden of hunne familiebetrekkingen.

Was art. 375 W. Sr. aangevuld op de wijze door mij bedoeld (en ik geloof dat niemand de billijkheid er van zal ontkennen, terwijl het evenmin met het systeem der wet in strijd zoude zijn) dan waren (ik ben daarvan overtuigd) de gebrs. Hogerhuis gered. De herkomst van het lantaarntje was gedurende den ganschen loop van het geding aan de rechterlijke macht onbekend. Eerst na dat alle instantiën waren doorloopen en tegen vonnis of arrest door geenerlei rechtsmiddel meer kon worden opgekomen, is ontdekt, waar die stomme getuige vandaan kwam, terwijl niet kan aangegeven worden, dat het ooit aan de gebrs. Hogerhuis is ter hand gesteld. Reeds die ontdekking doet ernstigen twijfel aan hunne schuld ontstaan. Dit gevoegd bij tal van andere feiten, welke zijn opgenomen in de verdienstelijke brochure van den heer Valk en in de uitnemende stukken van Mr. Spin, voorkomende in het *Friesch Volksblad*, zijn zooveel gronden, om — ware art. 375 W. Sr. aangevuld, in den zin als wij omschreven — den Hoogen Raad aanleiding te geven, de zaak op nieuw door een rechterlijke college, dat tot nu toe geheel vreemd tegenover de zaak stond, te doen oederzoeken. Dat zoodanig wetje eerst na de veroordeeling tot stand komt, levert geen bezwaar op, daar het in onze wetgeving niet eens een alleenstaand geval zou zijn, dat aan eene wet terugwerkende kracht werd toegekend.

Of nu bij een nieuw rechterlijk onderzoek de onschuld der gebrs. Hogerhuis zal blijken?

Waarschijnlijk niet, omdat in het nieuwe strafgeding alleen naar de *schuld* wordt gezocht en het niet bewezen zijn der schuld, niet altijd *onschuld* in zich sluit. Maar wel kunnen in het nieuwe proces tal van bijzonderheden aan het licht komen, die moeilijk of bijna onmogelijk met hunne schuld zijn overeen te brengen. Verder zal men het denkelijk niet kunnen brengen. Hunne onschuld zou volledig blijken, wanneer bewezen werd, dat anderen dan zij de daders van den inbraak te Britsum zijn geweest. Zij (de gebr. H.) zullen zich denkelijk moeten tevreden stellen met tot zeer hoogen graad van waarschijnlijkheid te brengen, dat zij onschuldig zijn, wat natuurlijk gepaard moet gaan met hunne vrijlating.

Wil de regering of de leden van de 2e Kamer iets doen, om de ongerustheid, die in deze zaak algemeen is, te stillen, dan bewandele zij den aangewezen weg.

Leeuwarden, 11 Nov. 1897.

Z. MIDDELKOOP.

**

Liberales Unie.

De Liberale Unie hield den 6en November te Amsterdam hare jaarlijksche algemeene vergadering, die door den voorzitter met de volgende rede werd geopend:

„Mijne Heeren! Toen de jongste algemeene vergadering 14 Nov. jl. het hervormingsprogramma van urgentie vaststelde, gaf zij een blijk van vertrouwen op de toekomst.“

De strijd, aan de vaststelling van de programma's voorafgegaan in de geheele zoogenaamde liberale partij en ook in den meer engen kring der „Liberale Unie“, was voor een deel van principieelen aard, vond voor een ander deel oorsprong, zoo in beschouwingen van opportuniteit en partijtaetiek als in ethische overwegingen.

Velen van hen, die ons na stonden, schudden bedenkelijk het hoofd, vrezende, dat het optreden met die programma's scheuring zou verwekken, in stede van eendracht te bevorderen, angst koesterende, dat de „Unie“-besluiten aan onze gemeenschappelijke politieke tegenstanders den weg tot de overwinning zouden banen.

Dat de besluiten der „Liberale Unie“ niet scheuring zouden verwekken, doch alleen de noodzakelijkheid van scheiding zouden constateren, het is reeds te vaak gezegd, dan dat het nog voor u behoefte uiteengezet te worden. Doch die andere overweging, dat de vaststelling der programma's vooral aan onze gemeenschappelijke tegenstanders ten goede zou komen? gij weet, mijne heeren, dat niet elke uiterlijke eenheid bewijs of bron van kracht is. Uw bestuur en ook de algemeene vergadering zelf waren tot de overtuiging gekomen, dat boven een kunstmatige eenheid, welke innerlijke kracht mist, omdat ze niet op eenswillendheid berustte, te verkiezen was een scheuring liefst in der minne, welke aan de gescheidenen gelegenheid liet om elkander te steunen in al zoodanige gevallen, waarin het verschil van inzicht, dat tot scheuring leidde, zonder invloed zou zijn.

Aan uw besluiten zat voor: vertrouwen. Ook voor de naaste toekomst, op de kracht der democratische idee: de hoop werd niet opgegeven, dat de nieuwe kiezers zich zouden scharen aan de zijde der vooruitstrevenden, der democratische vrijzinnigen. Dit vertrouwen is niet beschaamd. Er had een opschuiving naar links plaats: het getal geestverwanten van de „Liberale Unie“ in de nieuwe Kamer is grooter dan in de oude. Deze uitslag der verkiezingen versterkt ons in de overtuiging, dat de „Liberale Unie“ den juisten weg heeft ingeslagen, al ondervond zij en haar bestuur van zeer verschillende zijden bestrijding, ook nadat de strijdvrage over de programma's in de algemeene vergadering was beslist. Uw bestuur hield echter vast aan uw besluiten en mengde zich ongevraagd niet in de keuze der te stellen candidates. Onze taak werd ons noch aangenaam, noch gemakkelijk gemaakt, bestookt als wij werden door oude en nieuwe tegenstanders, door de laatste vaak niet het zachtst.

Doch ik ga hierop niet verder in. Eenmaal kome er een einde aan den strijd, alle beschikbare krachten worden bij voorkeur gebuikt voor versterking en propaganda.

Deze zienswijze van het bestuur sluit echter allermint in, dat de leden verantwoording

Ed. Br. Schied. 1061
1002

zouden ontwijken: wij zijn — ook tot dat doel — ter beschikking der vergadering.

De uitslag der verkiezingen had ten gevolge het optreden van het huidige Kabinet, waarin het vooruitstrevend element sterk vertegenwoordigd is en dat daarom ongetwijfeld door u met sympathie is begroet.

Een kabinet toch, uitsluitend uit geestverwanten van de „Liberale Unie” was met het oog op den uitslag der verkiezingen, nu dezen niet de meerderheid in de Tweede Kamer hebben, niet te verwachten. De hoop is echter levendig, dat het Kabinet ten nutte van het land, vruchtbaar en krachtig werkzaam zal zijn, dat het op sociaal gebied veel tot afdoening zal kunnen brengen, wat reeds te lang oplossing verbeidt.

Leerpllicht en weerplicht, beider aankondiging is met voldoening vernomen, beider invoering wordt met ongeduld tegemoet gezien.

Met gespannen verwachting ziet gij ongetwijfeld uit naar de uitwerking van de overige voornemens, in de Troonrede aangeduid met de zinsnede: „Weisvoordrachten tot verbetering der maatschappelijke toestanden, met name betreffende de volkshuisvesting, den arbeid en het armwezen zijn in bewerking.” Van groote dingen kan hier de kiem aanwezig zijn. Gij, mijne heeren, die zoo vaak het bepalend woord van uw bestuurslid Borgesius hebt vernomen, gij zult met name ten aanzien van de volkshuisvesting en het armwezen terecht vol vertrouwen de ontwerpen van wet van den Minister Borgesius tegemoet zien. En verwacht mag worden, wat het veld van den arbeid betreft, dat regeling van het arbeidscontract, beperking van overmatigen arbeidsduur, ook voor volwassen mannelijke arbeiders, en verzekering van een wekelijkschen rustdag, binnen niet al te langen tijd in ons Parlement in behandeling zullen komen, niet als onderwerpen van een academisch debat, maar met ontwerpen van wet tot grondslag.

En daarnevens hoopt gij immers allen, dat weldra de Staatcommissie met haar rapport betreffende de verzekering tegen ouderdom en invaliditeit gereed zal zijn en dat de Regeering haar voorstellen dienaangaande zal indienen, zoo spoedig als het groot gewicht en de moeilijkheid van regeling zullen toelaten. Want met den dag sterker en algemeener wordt in den lande de overtuiging, dat arbeidersverzekering in het algemeen een der belangrijkste en meest urgente onderwerpen van sociale wetgeving is. Zij, die de nooden kennen, zij roepen als om strijd: haast u, want elke dag uitstel brengt niet gelengde ellende aan velen.

Van vertrouwen spreekt dit inleidend woord, maar het herinnere toch tevens aan de taak der „Liberale Unie.”

Die taak schijnt duidelijk aangewezen. De „Liberale Unie” blijve propaganda maken voor haar programma, ook wat het kiesrecht betreft, dat bevredigende oplossing nog allerminst heeft

gevonden, met handhaving dus ook van de te dien aanzien te vorigen jare aangenomen besluiten. De „Liberale Unie” zij dus werkzaam en waakzaam, getrouw aan haar roeping, die om te zijn: voortstuwende kracht.

Aan u, mijne heeren, de eervolle taak door propaganda in woord en geschrift, de democratische beginselen meer en meer ingang te doen vinden.”

Invloed der watervervuiling op den gezondheidstoestand.

Naar aanleiding van hetgeen bij de behandeling der interpellatie van den heer Van der Velde over de watervervuiling werd opgemerkt omtrent den invloed van de stinkende grachten op de volksgesondheid, is het niet zonder belang te herinneren aan hetgeen de in den afgelopen zomer verschenen „Sterftecijfers van de stad 's-Gravenhage over de jaren 1885—1894” leeren.

De commissie, welke deze sterftecijfers bewerkte, heeft een viertal stads wijken uitgekozen, welke ten opzichte van den welstand der bewoners niet veel uiteen loopen, en met elkander gemeen hebben het bezit van vele woningen aan de grachten gelegen. De commissie merkt daarbij op, dat de welstand der bewoners aan de grachten in de gekozen groepen in geen geval ten achter staat bij dien van de bewoners, welke niet aan de grachten wonen.

Het totaal der bevolking dezer vier wijken, met uitzondering van de arbeidersbevolking der hofjes en van de gestichten, is daarna in twee groepen gesplitst, n.l. de grachtbewoners en de overige bevolking. En wat blijkt? De sterfte bedroeg per 1000 van de

Leeftijdsgroep	Grachtbew.	Overige bevolk.
0—1 jaar	298.61	265.45
1—5 jaar	33.98	27.18
5—20 jaar	5.55	4.26
20 jaar en daarbov.	21.67	19.90

Voor het totaal der beide bevolkingsgroepen bedroeg de sterfteverhouding per 1000, wanneer men volgens de methode-Körösi den invloed der verschillen in beider ouderdomsbezetting vooraf elimineert, resp. 26.26 en 23.21 per duizend.

Derhalve is de sterfte van de bewoners aan de grachten ruim 3 per mille grooter dan die van hen die, geen hofjes- of gestichtsbewoners zijnde, in de gekozen groepen in huizen wonen, welks niet onmiddellijk aan grachten gelegen zijn.

En die grootere sterfte openbaart zich niet in een enkele leeftijdsklasse, maar wordt in alle vier de leeftijdsklassen waargenomen.

De Commissie concludeert dan ook: „wij meenen alzoo wel degelijk gerechtigd te zijn tot de uitspraak, dat in de 4 genoemde groepen de grachten een schadelijken invloed op den gezondheidstoestand uitoefenen. En het is gevaarlijke sprong om die uitspraak ook te

passen op de andere buurten met grachten, ook al is het bewijs daarvan minder goed onder cijfers te brengen als dit met de vier zooëven genoemde groepen het geval was.”

Een ernstig woord.

Bij alles wat in onze dagen wordt gedaan om de armoede te voorkomen en te verlichten — zegt de *Arnh. Ct.* — is er één middel, dat door velen uit het oog verloren wordt: het tijdig betalen van rekeningen, vooral aan de kleine luiden. In het algemeen ware het wenschelijk, dat er niets op rekening werd gekecht; het zou velen voor noodeloze uitgaven bewaren. Maar allertreurigst is het, dat er zijn, zelfs onder hen die met koets en paard door onze straten rijden, die het betalen hunner rekeningen twee, drie, soms vier jaren uitstellen en dan den leverancier die hun zeer bescheiden om betaling verzoekt, nog zeer onvriendelijk afwijzen. Wie groote zaken doen, werken met een groot kapitaal en hebben overal krediet. Misschien zullen zij dat langdurig uitstel ook wel op hun klanten verhalen. Maar de kleine winkelier of ambachtsman, de naaister, die geen kapitaal ter hunner beschikking hebben, komen door dat uitstel van betaling in de grootste verlegenheid. Zij moeten hun werkstoffen inslaan en contant betalen, want zij hebben geen krediet. Zij durven niet op betaling aandringen, uit vrees van hun klanten te verliezen.

De gevolgen liggen voor de hand. Daarom richten wij tot allen, die aan het genoemde euvel mank gaan, ons ernstig woord: Ziet bij het begin van den winter uwe rekeningen eens na en houdt een flinke opruiming. Misschien hebt gij er nooit aan gedacht, dat anderen door uw verzuim schade lijden. Dit woord zij een aanleiding om u daarop opmerkzaam te maken.

De „Prins van Oranje.”

Men deelt mede dat in eene vergadering van de werklieden, ambtenaren en gepensioneerden van de Maatschappij de IJzergieterij „De Prins van Oranje” een regeling is getroffen in zake de zieken- en pensioenkas.

De hoofdzaak van deze regeling is dat ieder, die op het oogenblik nog aan de fabriek verbonden is, en ook zij die na 1 Augustus, wegens gebrek aan werk, ontslagen zijn, in aanmerking komen om uit deze kas te trekken.

Ieders recht wordt bepaald naar het aantal jaren dat hij in dienst is, in verhouding tot het hoogste loon door hem genoten.

Ook voor de gepensioneerden geldt deze berekening.

Wat betreft de besproken réorganisatie der fabriek, om haar naar de eischen des tijds in te richten, zou veel nieuw kapitaal moeten worden aangesproken, terwijl ook de terreinen

een te groote waarde hebben voor fabrieksgebouwen. Coöperatie van werklieden is in deze branche niet zoo eenvoudig als men denkt en is niet te vergelijken met eene coöperatie voor verbruiksartikelen.

Toelating v. Gilse.

De Tweede Kamer heeft Donderdag de conclusie harer commissie, om mr. Van Gilse als lid der Kamer toe te laten, met 71 tegen 17 stemmen aangenomen.

De werkstaking te Almelo.

Door de werklieden van den heer Hedeman was in de vorige week, eerst tot den burgemeester van Ambt Almelo, daarna tot de besturen der arbeiders-vereeningingen te Almelo, het verzoek gericht genoemden fabrikant voor te stellen tot benoeming van een scheidsgerecht, ten einde de hangende quaestie op die wijze tot oplossing te brengen. Midden vorige week berichtte de heer H. den burgemeester van Ambt Almelo, dat hij tot geen schikking geneigd was. Hetzelfde antwoord verzond hij aan de besturen der werklieden-vereeningingen. Het einde der werkstaking is dus nog niet te zien.

Correspondentie.

T. te B. Dank voor Uwe opgave. We weten, dat het district conservatief is. Is in geen enkele plaats voor onze richting een aanknopingspunt te vinden?

F. te A. Uwe opgave in dank ontvangen. G. te A. Wij hebben de plaatsing van Uw stuk nog uitgesteld, daar wij meenen dat de zaak bij het hoofdbestuur van den Rad. Bond thuis behoort. Schrijven U er een dezer dagen nog nader over.

Z. te Z. Voor Uwe mededeelingen danken wij U zeer. Zij kwamen evenwel te laat om er gebruik van te maken.

V. te G. Uw schrijven werd mij door den heer G. toegezonden. Wanneer Gij de artikelen reeds geschreven hebt, zouden wij ze gaarne ter inzage ontvangen. Is het onderwerp al niet zoo wat uitgeput?

B. te W. Uw brief ontvangen, zullen morgen antwoorden.

Vragenbus.

Wij openen hiermede een vragenbus voor lezers van ons blad, die inlichtingen over onderwerpen van sociaal-politiek aard wenschen.

Advertentiën.

AGENTEN GEVRAAGD

in alle plaatsen van Nederland, genegen om voor dit blad te werken, tegen toekenning van 20 pct. van de door hen te innen Abonnementsgelden.

Boek-, Steen- en Handelsdrukkerij,
J. HOEKSTRA en Co.,
Molenstraat No. 15.
Vingge bediening. Billijke prijzen.

Tandheelkundige Inrichting
van H. HAMBURG,
Tandarts.
van Kinsbergenstraat 80.
Dagelijks te Consulteren
geheele Gebitten . . . f 35.—
Tanden per stuk . . . f 2.—
Tandheelkundige operatiën, zonder pijn . . . f 1.—
Zondags van 9—2 uur.

The Queen of Holland
Cycle f 175.— met 2 jaar
bondsgarantie.
Fabrikant H. C. RUTTEN,
Houtweg 4, Den Haag.

NATIONALE
TENTOONSTELLING
VAN
Nijverheid en Kunst,
DORDRECHT.
LOTEN
in de te houden LOTERIJ, November e. k., 50 cts. per LOT, zijn, van af 100 stuks met aanzienlijke reductie, te verkrijgen bij
Henri Mendels
Amsterdam.

Eerste Rotterdamse
Maatschappij van Verzekering op het Leven,
tegen Ongelukken en invaliditeit.
Maatschappelijk Kapitaal: Eén Millioen Gulden. (Volteekend.)
Gevestigd Oude Havenkade No. 1, Plan C, Rotterdam.
Directeuren: P. R. MEES en J. F. WESTERBERG.
Wiskundig Adviseur: Dr. N. P. KAPTEIJN. — Geneeskundig Adviseur: Dr. H. KLINKERT. — Accountant: E. W. SCHALLENBERG. — Kassiers: R. MEES en ZOONEN, te Rotterdam.

AFDEELING I.

Levensverzekering.
De Maatschappij sluit alle soorten van Levensverzekering en Lijfrenten.
Bij overlijden van den verzekerde behoort, wanneer de premie in termijnen betaald wordt, de premie van het lopende jaar niet verder te worden aangehuurd.

AFDEELING II.

De Maatschappij sluit alle soorten van Ongelukken-Verzekering, als: Verzekering voor een bepaalde reis, Jaarverzekering tegen Spoorwagengelukken en tegen ongelukken met alle middelen van vervoer. Reisverzekering geldt in geheel Europa en over de geheele wereld.

De verzekerde heeft vrijheid van reizen en verblijf in streken benoorden of bezuiden 35° van den evenaar.

Gunstige bepalingen bij overlijden door eigen toedoen.

Bij „Lijfrenten” en „Weduwenpensioenen” uitbetaling tot op den sterfdag.

Speciale voorwaarden voor **COLLECTIEVE VERZEKERING** van werklieden tegen ongelukken.
Milde bepalingen omtrent de verpleegdagen.
Werkzame Agentessen en Agenten voor alle plaatsen van Nederland gevraagd.
Men raadplege de NIEUWE TARIËVEN.

Speciale tarieven voor Marine-Officiëren, voor Officiëren en de verdere bemanning van stoomschepen op vaste lijnen en voor Zeeloodsen

Verzekering tegen alle mogelijke ongelukken (Tarief IV). De verzekerde heeft vrijheid tot deelneming aan alle lichaams- oefeningen, met inbegrip van wielrijden, zonder eenige premieverhoging. — Luchtzeilen, Wedstrijden en Voetbalspel zijn uitgesloten.

VOORUITGANG.

Vrijzinnig Democratisch Weekblad. Voortzetting van de Weekbladen „De Nederlander” en „Radicale Hervorming”.
Uitgave van de Naamlooze Vennootschap Exploitatie Maatschappij van Dag- en Weekbladen. (Directeur: D. HASSELAER).

Redacteur: J. HOOGENDIJK Jr.

Commissie van medewerkers: Mr. E. FOKKER (lid van het hoofdbestuur der Liberale Unie), C. V. GERRITSEN (lid van het hoofdbestuur van den Radicaalen Bond), B. H. HELDT (lid van het hoofdbestuur van het Algemeen Nederlandsch Werklieden-Verbond), ... (lid van het hoofdbestuur der Nederlandsche Volkspartij).

Verschijnt elken Vrijdagavond aan het Bureau MOLENSTRAAT 16, 's-GRAVENHAGE.

Abonnementsprijs franco per post per 3 maanden f 0.75. — Afzonderlijke Nrs. 5 Cent. — Advertentiën 10 cents per regel, bij abonnement volgens accoord.

BERICHT.

Zooals onze lezers zullen opmerken is men ditmaal bij de keuze van groote- en kleine letter aan de drukkerij zeer zonderling te werk gegaan. Wat den inhoud betreft is de letterkeuze wel geen hoofdzaak, doch om alle onjuiste gevolgtrekkingen uitesluiten, deelen wij mede, dat wij van deze afwijking vooraf geen kennis droegen en er op het laatste oogenblik niets meer aan konden veranderen. Redactie.

Achterstand in de wetgeving.

Art. 100 der Grondwet geeft de bevoegdheid om de mondelinge verdediging van voordrachten van wet aan Koninklijke commissarissen op te dragen. In het Voorloopig Verslag over Hoofdstuk I bij de algemeene beschouwingen is — waarlijk niet voor de eerste maal, doch nu met meer dan gewone klem — op deze bepaling de aandacht gevestigd. „Voor sommige onderwerpen — zoo lezen wij in dat Verslag — van meer technischen aard, zooals het Militaire Strafwetboek en de wetsontwerpen betreffende den Waterstaat, kon, naar men meende, deelneming aan de verdediging door personen, die van het onderwerp in behandeling eene speciale studie gemaakt hebben, van groot belang zijn. Men zag in de benoeming van Regeeringscommissarissen een daad van zedelijke moed, welken men meende te mogen verwachten juist van deze Ministers, die voor het meerendeel geen vreemdelingen zijn in het parlementaire debat. De hoop werd uitgesproken, dat deze opmerking niet zou worden beantwoord met de algemeene uitdrukking, dat de Regeering bij voorkomende gelegenheid haar aandacht aan de zaak zou wijden, maar met eene bepaalde toezegging, door feitelijke uitvoering te volgen.” Die hoop is niet vervuld. De Regeering antwoordde met onverstaanbare kalnte „tegen de toepassing van art. 110 tweede lid der Grondwet heeft de Regeering noch principieele, noch andere bezwaren”. Wij vernemen dus niet anders, dan dat er geen bezwaren tegen de toepassing bestaan. Toch schijnt met dit antwoord vrij wat gewonnen. Kan worden aangetoond, dat aan de toepassing van den maatregel dringende behoefte bestaat, dan mag worden verwacht, dat — nu er geen bezwaren bestaan — tot die toepassing zal worden overgegaan. Het is niet moeilijk, aan te toonen dat die behoefte, dringende behoefte inderdaad bestaat. Nemen wij daartoe de Memorie van Antwoord op Hoofdstuk IV (Justitie) ter hand. Met beslistheid en duidelijkheid — welke te aangename stemt en te meer verrast omdat het Nederlandsch parlement en publiek maar al te gewoon waren verschillende Ministers zich met weinig of met niets zeggende algemeenheden en vage toezeggingen van voorgenomen, voorbereid of aangevangen onderzoek en overweging van verschillende vragen te zien afmaken — wordt door den tegenwoordigen Minister van Justitie bescheid gegeven op tal van onderwerpen.

Ziehier het werkprogramma: naar de overtuiging van den Minister eischen, na de bescherming der jeugd, het huwelijks goederenrecht en het arbeidscontract hervorming. Gaat zijn wensch in vervulling, dan zal een ontwerp van wet op de afstamming van onwettige kinderen nog dit zittingsjaar de kamer bereiken. Ook aan een herziening der onteigeningswet en aan verbetering van het strafproces hoopt de Minister zijne krachten te kunnen wijden. Een wetsontwerp tot wijziging en aanvulling van de bepalingen omtrent de vaderlijke macht en de voogdij zal binnenkort de vertegenwoordiging bereiken.

Met deze onderwerpen is blijkbaar voorloopig de werktijd van den Minister — die ook administratief dagelijks heel wat te verrichten heeft — in beslag genomen. Niemand zal ontkennen, dat de bovengenoemde hervormingen inderdaad veel tijd en voorbereiding kosten, dat niet alles tegelijk kan worden ter hand genomen door één persoon en dat ook van den knapsten en werkzaamste de werkkraacht begrensd is. Doch nu geeft onze grondwet gelegen-

heid om door anderen te doen verrichten wat de Minister persoonlijk niet kan afdoen, omdat hem niet de bekwaamheid, maar de tijd ontbreekt. En nu lezen wij in diezelfde Memorie van Antwoord dat de Minister doordrongen is van de urgentie eener herziening van het instituut der maatschap der commanditaire vennootschap, een vennootschap onder firma en de naamlooze vennootschap, doch dat hij tevens de verklaring moest afleggen, „dat, waar vele zaken urgent zijn te achten eene keuze overmatig is”. De samenstelling van een wetsontwerp betreffende de beleving van gelden van minderjarigen moest (door den voorganger aangevraagd) „ter wille van meer dringenden arbeid worden uitgesteld”. Herziening van het wetboek van strafveroordening noemt de Minister dringend noodzakelijk, en het is dan ook zijn voornemen „binnen den eerstkomenden tijd een zeer ingrijpende wijziging van dat wetboek voor te bereiden.”

De stichtingen, de drankwet, de voorwaardelijke veroordeeling, herziening van het tarief van justiekosten in burgerlijke zaken, vervalsching van levensmiddelen, afkoop van tienden, een zondagswet, onderzoek van zeeschepen, al deze onderwerpen zullen volgens de Memorie van Antwoord onderzocht en teljertijd aan de orde gesteld worden. Wanneer dien tijd zal aanbreken? Doch van de regeling dezer onderwerpen wordt althans de urgentie of de dringende noodzakelijkheid niet erkend. Die erkenning staat wel ter neder geschreven, wat betreft de maatschap en vennootschap en ook wat aangaat herziening van het wetboek van strafveroordening. Hier hebben wij dus een erkende behoefte van spoedige regeling. Tegen opdracht der verdediging van wetsontwerpen aan koninklijke commissarissen bestaan „noch principieele noch andere bezwaren”. Laat ons dus hopen, dat de Minister van Justitie het goede voorbeeld geven en, waar hij zelf met werk overladen is, van verschillende ontwerpen de bewerking aan Staatscommissies en de verdediging in de Staten-Generaal aan een of meer Koninklijke commissarissen opdragen moge. Werd dat voorbeeld gevolgd door den Minister van Oorlog met opzicht tot het militair strafrecht en de rechtspleging, door den Minister van Waterstaat ten aanzien van verschillende Waterstaatsvreeschappen welke bereids door de Staatscommissie zijn afgewerkt, zou zou veel achterstand kunnen worden ingehaald. Dat toch de Tweede Kamer ontwerpen tot regeling van onderwerpen van welke urgentie ook in haar boezem weinig of geen verschil van meening bestaat langer zou laten liggen dan onvermijdelijk is, mag echter niet worden aangenomen. 24 Nov. 97. Mr. E. Fokker.

Is afschaffing van nachtarbeid in broodbakkerijen mogelijk?

In zijn verzoek om geldelijken steun voor de uitgesloten gezellen der Brood- en Meelfabriek, wordt er door Mr. Kerddijk op gewezen, dat deze zaak streng gescheiden moet blijven van de algemeene beweging onder de bakkersgezellen hier ter stede met het doel, de nachtarbeid na 17 Januari e. k. geheel of gedeeltelijk afgeschafte te zien.

Deze opvatting is in theorie volkomen juist, maar wij meenen opgemerkt te hebben, dat het publiek dit onderscheid niet maakt, maar zich ook ten opzichte van het geval met de ontslagen gezellen van den heer Eussen, sterk laat leiden door de vraag of het door zijn steun aan de beweging te verlenen, den stoet kan geven om te komen tot een bereikbaar doel, dan wel of de afschaffing van nachtarbeid in de bakkerijen van de zijde der patroons een niet te vervullen eisch is. Het kan derhalve zijn nut hebben de resultaten mededeelen van een schriftelijke en mondelinge gedachtenwisseling, die wij met den directeur van een der groote Haagsche broodfabrieken hebben gehad.

Hetgeen bij ons betreffende de afschaffing van nachtarbeid mededeelde komt bijna woordelijk op het volgende neer.

Naar zijne meening zou er van de zijde van het publiek geen tegenwerking te duchten zijn, wanneer de hoofden van broodfabrieken en broodbakkerijen het over eene regeling eens

kunnen worden. Dan is de afschaffing van nachtarbeid slechts een kwestie van overleg tusssen patroon en gezelschap. Dit overleg kan zóó getroffen worden, dat zoowel het publiek (enkele lekkerbekken daaronder niet uitgezonderd) als de patroons en hunne gezellen er vrede mede kunnen hebben. Hij licht dit, voor de fabrieken, op de volgende wijze toe: De tegenwoordige regel in bijna alle fabrieken te dezer stede is, dat er een dag- en een nachtploeg bestaat, die beiden e en etmaal d. i. 12 uren werken, met 2 1/2 uur schafttijd. Van s' morgens 6 uur tot s' avonds 6 uur daggploeg; Van s' avonds 6 uur tot s' morgens 6 uur nachtploeg. De grootste drukte, en dan is het voor den bakker hard werken, is in de zes eerste uren, zoowel over dag als s' nachts, maar de laatste 9 uren gaat het werk een sukkelgangetje. Men zou nu elke ploeg achter elkaar negen uren kunnen laten werken, in plaats van zoals thans 12 uur met allerlei rusttijden. De verdeling van den tijd zou dan zóó zijn: Eerste ploeg één deegmaker en één ovenist komen s' morgens 4 uur en eindigen s' middags 1 uur; het overige personeel komt s' morgens 6 uur en eindigt s' middags 3 uur. Tweede ploeg: één deegmaker en één ovenist beginnen s' middags 1 uur en eindigen s' avonds 10 uur en het overige personeel begint s' middags 3 uur en eindigt s' avonds 12 uur. Voor den Vrijdag- en Zondag-nacht zou er een andere regeling getroffen moeten worden, die bij onderling overleg niet moeilijk kan zijn. Veronderstelt, dat die twee nachten gewerkt moet worden, dan zijn toch vijf van de zeven dagen gered. De heele kwestie komt dus slechts neer op een verschuiving van werken. De patroons kunnen die regeling invoeren zonder aanzienlijke kosten of vergrooing van werkplaatsen en „meer dergelijke groote woorden”, zooals hij 't noemt. Mochten er al eenige kosten aan verbonden zijn, dan staan daartegenover besparingen ten opzichte der machinerieën en kunstlicht. Immers de machinerieën krijgen bij de nieuwe regeling rust tusssen s' morgens 12 uur en s' middags 4 uur, terwijl in dien tijd ook geen kunstlicht behoeft te worden gebruikt. De werklieden zouden wanneer men deze regeling met de thans bestaande vergelijkt zeker er belangrijk op vooruitgaan. En nu het publiek.

De broodeters krijgen nu vóór 12 uur 's morgens het brood, dat in hoofdzaak al den vorigen avond voor 12 uur gebakken is en s' middags tot s' avonds wat s' morgens voor 12 uur gebakken is. Bij de nieuwe regeling zouden ze s' morgens vroeg brood kunnen krijgen, dat den vorigen avond voor 12 uur afgebakken is en verder op den dag elk uur, b. v. na 10 à 11 uur heet brood, zoo uit den oven. De grootste lekkerbek, die zoo bij het opstaan heet brood verlangt, zou derhalve nog geen oubakken brood behoeven te eten, want dit is het den vorigen avond voor 12 uur afgebakken brood niet, vooral niet als het s' avonds in de magazijnen „bij elkaar, lekker toegedekt” bewaard wordt voor s' morgens. Voor hôtellers en anderen, die warm brood voor hunne zaken noodig hebben, zou — meent hij — nog een uitzondering kunnen worden gemaakt. Het meerendeel der logeergasten eten niet voor negen uur hun broodje en dan kunnen zij het hebben ook.

Zooals men hieruit ziet bestaat de geheele opoffering van het publiek dus hierin, dat zonder zich het genot van versch brood te behoeven te ontzeggen, 't dat van warm brood moet bedwingen tot 12 uur en de afschaffing van nachtarbeid wel mogelijk is.

¹⁾ Zooals men bemerkt maakt de schrijver onderscheid tusssen heet, warm en versch brood.
²⁾ Deze uitdrukking is van den schrijver.

Nederland en Indië.

De algemeene beschouwingen over de Indische begrooing welke, evenals die van vorige jaren, in grove lijnen een beeld geven van het beleid, dat naar de meening van ministerie en volksvertegenwoordiging ten opzichte van „Onze Oost” moet worden gevolgd, geven den indruk, dat de democratische gedachte wetten de verwachting dat in onze Indische politiek heeft gezegd. Zeker er waren verschillen over de mate waarin zij werd doorgevoerd, maar dit staat vast, dat geen enkele stem in de kamer meer is opgegaan voor de oude tactiek, waarvan Multatuli verklaarde, dat het vrij onverschillig was of Indië op liberale dan wel op behoudende wijze zou worden uitgezogen, en algemeene instemming werd betuigd met het denkbeeld insulnde, voortaan te exploiteeren ten bate van hare bevolking. „Wij staan toch waarschijnlijk”, aldus de heer v. Kol in de kamersitting van 15 Nov. „in een keerpunt der politieke geschiedenis dezer koloniën; een minister als de afgetredene, die nog 29 Nov. '95 in de kamer daride verklaarde, „dat in Indië geen behoefte meer was aan

hervormingen is, naar wij hopen, onmogelijk geworden”, en de heer Pijnacker Hordijk, die den heer van Kol als spreker opvolgde constateerde. Er bestaat dienaangaande wel geen wettelijke regeling, doch niemand wenschte meer directe voordelen uit Indië te behoeven van het moederland, terwijl de minister in zijn rede, waarmede hij de verschillende sprekers beantwoordde van dezelfde meening blijk gaf. „Gelukkig”, zoo sprak hij, „is dat verledene voorbij, voorgoed voorbij: in de eerste plaats de tijd van de batige sloten, de tijd van exploitatie van Indië ten bate van Nederland. De groote strijd op koloniaal gebied is volstreden; die strijd, door van Hoeyell en diens medestanders in deze kamer aangebonden en door hunne opvolgers voortgezet, is een onverwikkbare lauwer voor de partij, die hem heeft volbracht, en thans is de politiek waarvoor zij streeden niet meer die van een enkele partij. Het doet mij genoegen te kunnen constateeren, dat uit alles wat in de laatste jaren en ook thans weer gesproken is, blijkt, dat alle partijen in de kamer, de oud-conservatieve heeft afgedaan, er toe willen medewerken om de middelen die Indië opbrengt in arbeid en in belasting te doen strekken ten bate van Indië zelf.”

Intusschen, al nemen wij gaarne den hoed af voor de heereu, die de batige sloten ten voordeele van Nederland niet willen terug zien, maar deze eventuele wenschen te besteeften ten gunste van de oeconomische ontwikkeling van het Indische volk, en al zijn hunne goede bedoelingen boven onzen twijfel verheven, zoo ligt er in dergelijke verklaringen toch wel wat gedwongen fraaigheid. De batige saldo's behoeven reeds lang tot het verleden, de uitgaven blijven nog steeds de inkomsten overtreffen en voor de hervormingen, die men in het belang van Indië noodig acht, waaronder wij noemen: decentralisatie van bestuur; bevordering van irrigatiewerken; vermindering van heerdiensten; vrije koffiecultuur; uitbreiding van onderwijs vooral van het ambachts- en landbouwonderwijs; regeling der landrente; goedkoop landbouwcrediet; bevordering van de opiumregie; beter strafwetboek voor Europeanen; bevordering van heilvoelingswerken; betere voorziening van verloskundige hulp, partiële herziening van het regeringsreglement enz. enz. bleken de noodige gelden niet aanwezig te zijn en het middel om die te vinden ver te zoeken.

Verandering der omstandigheden, brengt ook menigmaal wijziging der begrippen met zich en zou het ons daarom wenschelijk toeschijnen de scheiding der bananen van Indië en het moederland te regelen bij de Wet.

Plannen van den minister van Justitie.

In zijn begrooingsantwoord aan de Tweede Kamer verzoekt de minister van Justitie, soberheid in zijne aankondiging van wetsontwerpen niet op te vatten als een bewijs dat 't hem aan de overtuiging zou falen, dat op menig gebied hervorming urgent is. Hij wenschte geen wissels te trekken op de toekomst, in onzekerheid of hij ook tot betalen in staat zal zijn. Zonder zich aan een bepaalde toezegging te binden, verklaart hij inmiddels, dat, naar zijne overtuiging, na de bescherming van de jeugd, het huwelijks-goederenrecht en het arbeidscontract hervorming eischen.

Een ontwerp op de afstamming van onwettige kindert-n zal waarschijnlijk nog in dit zittingsjaar de Kamer bereik n.

Ook aan eene herziening der Onteigeningswet en aan verbetering van het strafproces hoopt de minister zijne krachten te kunnen wijden.

De wenschelijkheid van intrekking van art. 136 B. W. onderschrijft de minister niet.

Behoudens ten aanzien van de benoembaarheid tot arbiter, zal, bij het wetsontwerp tot wijziging en aanvulling der bepalingen van het B. W. omtrent de vaderlijke macht en de voogdij, waarvan de wederindiening binnen een niet lang tijdsverloop mag worden te-gemoet gezien een voorstel worden gedaan tot opheffing van de achterstelling van de vrouw in sommige gewraakte gevallen.

Binnen een niet te lang tijdsverloop zal het toegezegd wetsontwerp tot betere be-rechting van kinderen en jeugdige personen worden ingediend.

Een wetsontwerp tot regeling van de stichtingen kan vooreerst niet worden verwacht.

Een regeling omtrent de vicariestichtingen heeft het departement verlaten en binnen weinige weken zal worden gedrukt de tekst van het door de Staatscommissie herziene 2e boek van het Burg. Wetboek.

De wettelijke regeling van de naaml. vennootschappen laat te wenschen. Mocht de minister haar nog ter hand kunnen nemen, dan zou hij waarschijnlijk hen kunnen bevredigen, die de koninklijke bewilliging zouden willen vervangen door inschrijving in een publiek register.

De instelling van een handelsregister zal moeten worden geregeld met het oog op de normale handelsbelangen. Het zou een fout zijn, liet in te richten met het dubbele en tegenstrijdige doel om het regelmatig handels-verkeer te bevorderen en den zwendel te

keeren Een nauwkeurig onderzoek dient te worden ingesteld in hoever, hetzij door speciale strafbepalingen, hetzij door preventieve maatregelen, de oneerlijke concurrentie en het speculeeren op de lichtgelooivigheid, de ijdelheid en winzucht van het publiek kunnen worden bedwongen.

De minister wenscht niet terug te komen op de afschaffing van de doodstraf.

Het is 's ministers voornemen, weldra zooland niet eene algeheele, dan toch eene zeer ingrijpende wijziging van het Wetboek van Strafvordering voor te bereiden, waarbij zooveel mog lijk zal worden gebruik gemaakt van het thans bij zijn departement berustende ontwerp tot aanvulling en wijziging van eenige artikelen van dat wetboek.

Bij de voorbereiding van het ontwerp zal als een der voornaamste onderdelen worden beschouwd de snellere berechting van overtredingen.

Het heeft den minister, voorstander van het beginsel van voorwaardelijke veroordeling, tot dusver nog aan tijd ontbroken voor een studie van dit onderwerp.

Uit de bekende bezwaren tegen de praktische toepassing van het stelsel van schadeloosstelling aan hen, die ten dienste van het algemeen belang van hun vrijheid zijn beroofd, terwijl het aanvankelijk vermoeden van schuld niet bevestigd werd, volgt naar het inzien van den minister nog niet, dat zij onoverkomelijk moeten worden geacht.

De minister zal onderzoeken, of het wenschelijk is, de strafwet in de materie van het venteren met pamfleiten nog eenigermate aan te vullen.

De minister is nog niet overtuigd, dat het noodig of wenschelijk is, de opvatting, die te 's-Gravenhage wordt gehuldigd omtrent de toepassing der vreemdelingenwet, te steunen of te bevorderen. Vooralsnog oordeelt hij, dat centralisatie meer kwaad dan goed zou doen en het beter is, de zaak over te laten aan het beleid der lokale ambtenaren.

De minister ziet vooralsnog geen kans, intrekking van de Zondagswet, welke noodzakelijk andere wettelijke maatregelen zou vorderen, ter hand te nemen.

Met het oog op de voorgenomen concentratie der landbouwbelangen aan het departement van Binnen. Zaken oordeelt de minister het thans allerminst het oogenblik tot wederindiening van het ingetrokken ontwerp tot wijziging van eenige bepalingen der Boterwet.

De minister kan geen uitzicht geven op spoedige voorziening in zake het tegengaan van vervalsching van levensmiddelen.

Vrij-antirevolutionairen.

Het voorloopig vastgestelde program van beginselen der Christelijk-Historische of Vrij-antirevolutionaire partij is in *De Ned.* afgedrukt. Het luidt als volgt:

Art. 1. Zedelijkheid en recht, gezag en vrijheid, en derhalve ook de instellingen welke dienen om die te handhaven en te bevorderen, vinden hunnen grondslag niet in den volkswil noch in het goedvinden en onderling overleg der menschen, maar in eene in de Heilige Schrift geopenbaarde ordening Gods, welke ook op staatkundig gebied rechtsnoer en toetssteen in alles moet wezen.

Art. 2. De bestaande maatschappij heeft zich ontwikkeld overeenkomstig de door God geschapen, maar door de zonde misvormde menscheijke natuur; de gang dier ontwikkeling mag derhalve niet naar willekeur verworden, doch moet bij het licht van Gods Woord verder geleid worden, opdat in de maatschappelijke toestanden en de daarop passende rechtsregelen voldoen aan hetgeen God gebiedt.

Art. 3. Het Koningschap is onder Gods leiding de vrucht van de natuurlijke ontwikkeling van 's Lands Historie en daarom te recht in onze Grondwet bevestigd.

Art. 4. Naar het in Nederland geldend staatsrecht is de Koning Souverein, en als zoodanig alleen voor den rechterstoel van God verantwoordelijk. Evenzeer als allen, die onder den Koning met eenige regeeringstaak zijn belast, is de Souverein gebonden aan de instellingen en bepalingen, die door Hemzelf met gemeen overleg der Staten-Generaal in het algemeene welzijn en ter bewaring en verdediging van de volksrechten en volksoverheden worden vastgesteld.

Art. 5. De Staten-Generaal zijn belast met eene bij de Grondwet aangevezene taak. Deze behooren zij steeds te eerbiedigen van de bestaende wet en van de eischen van een goed bestuur te vervullen, zonder te beproeven de Regeering (bij voorbeeld door onthouding van de gelden, die voor den geregelden gang van zaken onmisbaar zijn,) feitelijk aan hun wil en inzicht te onderwerpen.

Art. 6. De Volksvertegenwoordiging is geroepen om naar eigen inzicht de belangen van het volk als één geheel te bevorderen. Daar dit beginsel in art. 86 der Grondwet is neergelegd, is niet enkel met den geest van ons staatsrecht, maar ook met de Grondwet in strijd, indien de leden der Staten-Generaal door eenigerlei belofte of ruggespraak hunne zelfstandigheid bij het beoordeelen der te nemen maatregelen prijsgeven. Bij de vervulling hunner taak hebben die leden steeds op onpartijdige wijze aller belangen en niet alleen of allereerst de belangen hunner kiezers in het oog te houden. Dit alles sluit echter niet uit, dat de afgevaardigden zedelijk verplicht zijn hunne kiezers in te lichten over hunne handelingen en beginselen.

Art. 7. Ter ontwikkeling van het politieke leven der Natie worde zooveel mogelijk de persoonlijke en rechtstreeksche deelneming van de ingezetenen van gewest en gemeente aan hetgeen ter bevordering voor de publieke zaak noodig is in de hand gewerkt. De toekenning van kiesrecht ter vorming van publieke lichamen en de inrichting van het kiesstelsel houde daarmede verband.

Art. 8. De overheid is geroepen om met alle kracht mede te werken tot vordering van het Koninkrijk van Jezus Christus. Zij moet zich onthouden van inmenging in kerkelijke aangelegenheden, van het verleenen van eenig bijzonder privilege of hulp aan eenige kerk of van het begunstigen of benadeelen van iemand wegens zijne persoonlijke overtuiging, opdat Jezus Christus gediend worde om Hem zelf en niet om uiterlijke eer of voordeel, hetgeen met eene ware Godsvereering in strijd is.

Datzene wat van overheidswege voor altijd aan eenige kerk is toegekend, behoort, evenals haar privaat vermoogen door de Overheid te worden geëerbiedigd en beschermd; eene toezegging van uitkeeringen enkel op grond van algemeen belang kan, bij verandering van maatschappelijke toestanden, worden ingetrokken, doch dan zóó dat voor

de belanghebbende kerken geene gevaarlijke schokken ontstaan.

Art. 9. In onze koloniale bezittingen behoort eene onbaatzuchtige staatkunde te worden gevolgd, en speciaal in Oost-Indië, het zedelijk en materieel belang van de oorspronkelijke bewoners op den voorgrond te staan.

Met eerbiediging van het beginsel van godsdienstvrijheid behoort onze Regeering zich bewust te zijn van hare roeping als Christelijke Overheid ook tegenover het Mohammedanisme en het heidendom, en er diensvolgens onder anderen voor te waken, dat de Zending in haren arbeid niet slechts op geenerlei wijze belemmerd, maar ook krachtig gesteund worde.

Art. 10. Het onderwijs der kinderen behoort in de eerste plaats tot de taak der ouders of hun plaatsvervangens. Daarom moet gestreefd worden naar vrije volkscholen. Toch is de overheidszorg daarbij onmisbaar, zooland om te voorzien in de financiële behoeften, als om te zorgen dat het onderwijs, onverschillig in welke richting het gegeven worde, aan de eischen van goed onderwijs voldoet.

De bloei van het hogere onderwijs moet van overheidswege krachtig worden bevorderd. Daarbij dient eenzijdigheid te worden vermeden en alles gesteuwd wat het door particulieren te geven hooger onderwijs tot ontwikkeling kan brengen.

Art. 11. De Overheid heeft te waken voor de eerbareheid op openbare plaatsen. Zij is verplicht met bestrijding van alles, wat aan ontucht en schijn van wettigheid kan geven, mede te werken tot bevordering van een eerbare leven en tot beteugeling van wanorde en onzedelijkheid, voor zover die zich in het openbaar vertoort.

Art. 12. Op de Overheid rust de zorg voor de openbare gezondheid, maar deze verplichting brengt niet mede het recht om iemand te dwingen zich of zijne kinderen te onderwerpen aan kunstbewerkingen waartegen hij bezwaar heeft.

Art. 13. De Overheid behoort krachtig op te treden ter bescherming inzonderheid van hen die buiten machte zijn zichzelf te beschermen, niet alleen dus van kinderen, maar ook van volwassenen; zij neme de noodige maatregelen ter bevordering van Zondagsrust en ter bescherming van de veiligheid van personen in fabrieken en werkplaatsen; zie toe op de woonbaarheid hunner woningen en behoeft hen zooveel mogelijk voor onrechtvaardige bejegening.

Het belastingstelsel late toe, dat de lasten van wie te zwaar worden gedrukt op de sterkeren worden overgebracht, mits dit niet ten doel hebbe de economische verhoudingen te veranderen of de eene maatschappelijke klasse ten koste der andere te bevordeelen.

Art. 14. Het behoort niet vrij te staan zich door plaatsvervangende aan de verdediging des lands te onttrekken, tenzij de noodzaak blijke, maar de Overheid zorge, dat de krijgstlasten tot het noodzakelijke beperkt blijven, en bevorderde ook in het leger, in de kazernes en op de vloot het leiden van een eerbare en ordelijk leven.

**

Recht op den naam „Christelijk-historisch.”

Het Nederlandsch Dagblad, orgaan tot verspreiding van de christelijk-historische beginselen, schrijft:

Ook de vrij-antirevolutionairen noemen zich nu openlijk: „christelijk-historisch”, en dat achten wij ongepast. Waar is het, dat reeds in 1878, niet de vrij-antirevolutionairen, maar de antirevolutionairen in 't algemeen, in artikel I van hun program, hebben gesproken van de antirevolutionaire of christelijk-historische richting, maar zij zijn altijd als antirevolutionairen bekend geweest, en nog in 1896 zou iemand, die hen christelijk-historischen had genoemd, door hen zelf niet zijn begrepen. De stichters der christelijk-historische partij maakten zich dus niet schuldig aan eene poging tot het scheppen van verwarring, toen zij zich den ouden door de antirevolutionairen nooit gebruikten en vaak verloochenden naam: „christelijk-historisch” toeigedenden, maar nadat zij dat eenmaal hadden gedaan en onder dien naam met kracht en succes waren opgetreden, mochten de antirevolutionairen zich niet eensklaps weer gaan herinneren, dat zij toch eigenlijk ook recht hadden die vlag te voeren. In theorie mag dat in orde zijn, uit een zedelijk oogpunt hapt daar iets aan. Wij vertrouwen dus, dat het voorloopige op dit punt niet blijvende zal worden. Het zijn niet de antirevolutionairen van dr. Kuiper of mr. De Savornin Lohman, maar zij die gehoor hebben gegeven aan de roepstem van prof. Van Leeuwen en zijne vrienden, die het woord „christelijk-historisch” een historische betekenis en een bekenden klank hebben verschafft, en daarom hebben die laatste en zij alleen een onverschrokken recht dit woord te gebruiken. De vrij-antirevolutionairen mogen niet trachten te oogsten wat anderen hebben gezaaid, en zonder eerlijke, loyale concurrentie kan er van bondgenootschap geen sprake zijn.

**

Arbeidsbeurzen.

Toen in de vorige maand het onderwerp „Verzekering tegen werkloosheid” in de Vereniging voor de Staathuishoudkunde en de Statistiek aan de orde was — aldus lezen we in de *N. Arnh. Ct.* — werd van meer dan eene zijde de opmerking vernomen, dat hier een vruchtbaar discussie nog niet mogelijk was, aangezien men in de eerste plaats ten opzichte van den omvang der werkloosheid nog niet over voldoende gegevens beschikte.

Ofschoon de groote maatschappelijke betekenis van de werkloosheid, de litteratuur, die daarover reeds verschenen is, en de middelen, die men ter bestrijding daarvan reeds elders heeft aangewend, voldoende rechtvaardigen, dat de zaak ook hier door deskundigen eens ernstig onder de oogen wordt gezien en in openbare discussie behandeld, zullen allen het er wel over eens zijn, dat meer licht ten opzichte van den omvang van het kwaad dringend noodig is.

Ook uit dit oogpunt was het, dat dr. Verrijs Sturt in zijn prae-advies, voor genoemde vereniging uitgebracht, de wenschelijkheid bepleitte van arbeidsbeurzen. De eerste reden, waarom een dergelijke instelling aanbeveling verdient, is, dat zij beoogt aan vraag en aanbod van arbeidskracht de noodige publiciteit te geven.

Ook mag men veel van haar verwachten om de voor de werkloosheidsverzekering onmisbare statistische grondslagen te verkrijgen.

Over het algemeen zijn arbeidsbeurzen in ons land vrijwel onbekenden. Wel werd reeds in 1886 te Amsterdam een arbeidsbeurs door de „Maatschappij voor den Werkenden Stand” in het leven geroepen en kwam te Rotterdam in Juni '95 zulk een beurs tot stand. Zij bleef echter ten onzent tot dusverre een groote uitzondering. Het kan zijn, dat de Kamers van Arbeid, die krachtens de wet van 2 Mei jl. opgericht zullen worden, zich met de instelling zullen bemoeien, doch de werkzaam-

heid hier kamers ligt evenwel op geheel ander gebied. Immers art. 2 der wet omschrijft hun taak als de bevordering der belangen van patroons en werklieden in onderlinge samenwerking door:

a. het verzamelen van inlichtingen over arbeidsaangelegenheden;

b. het dienen van advies aan hoofden van Departementen van algemeen bestuur, besturen van provinciën, gemeenten enz.;

c. het dienen van advies en het ontwerpen van overeenkomsten en regelingen op verzoek van daarbij belanghebbenden;

d. het voorkomen en verfeenen van geschillen over arbeidsaangelegenheden enz.

Uit deze omschrijving blijkt dus, dat het bijbrengen van vraag en aanbod van arbeidskracht en het opmaken van statistieken van werklozen niet op hun weg zou liggen en er dus naast die colleges nog plaats is voor afzonderlijke arbeidsbeurzen.

Tot welke ontwikkeling de arbeidsbeurzen in het buitenland reeds zijn gekomen, blijkt uit het volgende:

In Frankrijk zijn het voornamelijk de „*Syndicats professionnels*” die zich de zaak aangeetrokken hebben. Volgens een door het ministerie van koophandel gepubliceerde „*Annuaire*” dier arbeidsverenigingen waren er op 1 Juli 1896 niet minder dan 46 arbeidsbeurzen, als orgaan van 946 vereenigingen met 144787 leden.

Dat de overheid eene belangrijke steun gaf, blijkt wel hieruit dat tot de oprichting door de gemeentebesturen 3107 duizend francs werd uitgegeven, terwijl hun jaarlijkse subsidiën 31720 frs. belopen en de departementen er 14900 fr. toe bijdragen. Het aantal der werkzoekenden bedroeg aan die instellingen gezamenlijk 56108 en dat der vacante plaatsen 27247.

In Engeland en Oostenrijk zijn het ook hoofdzakelijk de vakverenigingen, die aan hun leden inlichtingen verschaffen en tot wie de werkgevers zich om arbeidskrachten wenden. Tal van *Trade-Unions* hebben voor hun bedrijf een uitstekende organisatie in het leven geroepen, die over het geheele land werkt en dus niet weinig het samenbrengen van vraag en aanbod van arbeidskrachten bevordert.

Oefent dus in die landen het particulier initiatief in dezen grooten invloed, in Zwitserland daarentegen heeft de overheid de zaak ter hand genomen.

Zoo zijn b.v. te St. Gallen, Basel, Bern, Genève arbeidsbeurzen van gemeentewege opgericht.

Eigenaardig is de inrichting, gelijk die in Luxemburg sedert 1 Dec. 1892 bestaat; daar belasten zich de postkantoren met de door ons besproken taak. Er is eene algemeene afdeling, die over het geheele hertogdom hare werking uitsprekt, terwijl bovendien elk postkantoor ook plaatselijk werkt. Wie van de algemeene afdeling gebruik maken wil, geeft zijn verlangen aan de post in de stad Luxemburg te kennen; dit kantoor maakt wekelijks lijsten op van de gevraagde en de aangeboden werkkrachten en verzendt die naar de verschillende kantoren, waar zij voor het publiek worden opgehangen. In zulk een klein land is centralisatie gemakkelijk te bereiken, er zijn niet meer dan ongeveer tachtig postkantoren. Dat er wel gebruik van gemaakt wordt, blijkt uit de 749 aanvragen en 1821 aanbiedingen, die er in 1894 gedaan werden.

Meest schijnt de instelling zich in de laatste jaren in Duitschland ontwikkeld te hebben. Daar zijn reeds in meer dan 50 steden arbeidsbeurzen opgericht, waarvan in 32 van gemeentewege; dit laatste o.a. te Erfurt, Trier, Stuttgart, Frankfurt a. M., München. Zelfs richten de pruisische ministers van Koophandel en Binn. Zaken in 1894 eene circulaire tot de Regierungspräsidenten, waarin zij o. m. de wenschelijkheid betoogden, dat in alle steden van meer dan 10,000 inwoners zulke instituten in het leven geroepen zouden worden. Men streeft er zooveel mogelijk naar centralisatie en eene voortdurende samenhang tuschen de beurzen onderling, zoodanig zelfs, dat zij b. v. in Würtemberg telephonisch met elkaar in verbinding staan.

De cijfers, die de jaarlijkse statistieken opgeven, bewijzen hoezeer zij in eene behoefte voorzien. Enkele opgaven mogen hier een plaats vinden: te Heidelberg werden er in 1895 5050 aanvragen en 7441 aanbiedingen gedaan, waarvan 1851 personen geplaatst werden; die cijfers waren voor Stuttgart resp. 19338, 21775 en 13112.

Wat er buitenland op zooveel resultaat bogen kan — eindigt het blad — dunkt ons de wensch niet ongegrond, dat men ook te onzent meer en meer de aandacht vestigt op eene instelling, die van groot maatschappelijk belang geacht mag worden.

**

De doofstommen-vereniging „Door Liefde saamgebracht,” in haar Nieuw Gebouw aan de Westermarkt.

Eenige weken geleden ontdekte een inwoner van Deventer, die om zijn menscheijkheid bekend is, een beklagenswaardig meisje, dat in een treurige omgeving meer wegwijnde dan leefde. Het achtjarige kind was zoo goed als doof en kon niet dan een hoogstgebrekkelig geluid voortbrengen. Haar moeder was overleden; haar vader gaf zich aan dronkenschap over; haar broers, waarvan één krankzinnig is, werden niet voor eenig beroep opgeleid. Als gij u eene verwaarloosde kamer in eene achterbuurt der genoemde stad voorstelt, kunt gij u, lezer, eenig denkbeeld

vormen van de somberheid, waarin dit in zooveel opzichten misdeelde kind haar leven moest slijten. Door bemiddeling van den menschevriend werd de kleine opgenomen in het stedelijk ziekenhuis, waar het genas van eene hoofdziekte, die door gebrek aan verzorging ontstaan was. Toen zij, als hersteld, moest ontslagen worden, bracht dezelfde vriendelijke hand haar in een goed kosthuis, met goedvinden van den vader, die zijn kind gaarne aan den belangstellenden vriend toevertrouwde en afstond.

Door bemiddeling der heeren correspondenten van het Instituut voor Doofstommen te Groningen en van dat te Rotterdam werd gevraagd of het meisje in een dezer twee inrichtingen geplaatst zou kunnen worden. Uit Groningen werd geantwoord, dat plaatsing niet wel mogelijk was, daar de lessen der nieuwelingen reeds geruimen tijd geleden waren aangevangen, zoodat het meisje die niet zou kunnen volgen. Bovendien was daar het getal der pas opgenomen leerlingen zóó groot, dat de onderwijzers onmogelijk zich in het bijzonder met een achteraan komende leerling zouden kunnen bezighouden. Met de opneming zou dus moeten worden gewacht tot September 1898.

Uit Rotterdam kwam een antwoord, waarin andere bezwaren werden geopperd. Hier zou het meisje kunnen worden opgenomen, al was het leerjaar reeds begonnen. Maar — werd gevraagd en alleszins met recht — „wie zal zich verantwoordelijk voor het kind stellen en hoe zal men de noodige gelden bijeenkrijgen? Wie zal het kind na volbrachten leeftijd naast en in de vacaties huisvesten?” Op die vragen moest een voldoende antwoord gegeven worden, voordat het meisje kon worden opgenomen.

Ondertusschen moest voor het kind gezorgd worden. Van Deventer uit werd geschreven aan het Bestuur der Vereniging, welke naam boven dit opstel geplaatst is en gevraagd: kunt gij niet helpen? „Ja,” was het antwoord, „zend ons het kind en wij zullen zien, wat we kunnen doen.”

Thans is de kleine opgenomen in het gezin van den heer J. Stuur, die bij het gebouw der Vereniging een woning vond, en zal daar blijven totdat ze naar een der beide Instituten kan worden gebracht. In vliegende haven is het meisje aangeland. Zij voelt zich thuis en op haar gemak in den nieuwen kring, en later, als zij de herinnering aan die sombere jeugd behoudt, zal zij het oogenblik zegenen, waarop ze in dit gezin werd binnengeleid.

Ziedaar één der bemoeiingen medegedeeld, waarmede „Door Liefde Saamgebracht,” zich bezig houdt; één der vele, die telkens voorkomen en de aandacht vragen. Deze vereniging, die in Januari a.s. haar 12jarig bestaan zal herdenken, zag hare werkzaamheden gedurig uitbreiden en had behoefte aan een eigen gebouw, waarvan reeds vroeger door den schrijver dezer regelen in het openbaar melding is gemaakt. Thans, nu het gebouw bijna gereed is en weldra voor het publiek ter bezichtiging zal worden gesteld, zal een beschrijving van de verschillende localiteiten den lezer niet onaangenaam zijn. Welnu, hem stel ik voor, eene wandeling te doen op de drie verdiepingen en hier en daar eens stil te staan.

Aan den gevel prijkt een bord, waarop de naam der Vereniging in sierlijke letters geschilderd is, door een doofstomme, die dit werk met liefde deed, geschilderd, evenals het bord boven de poort, die tot de werkverschaffing leidt. We gaan de stoep op, de voordeur binnen en staan in de marmeren gang, die een aangenamen indruk maakt. Hier is de voorkamer, die gebruikt wordt als magazijn van werk der doofstommen, dat besteld is of gemaakt werd, in de hoop dat het een kooper vinden zal. Tafels, kasten, rekken, stoelen, bakken, — allerlei kastenmakerswerk; net afgewerkte speel- en schrifttafels; damborden en nog zooveel meer, dat timmerman en kastenmaker u kunnen leveren — dit alles vindt ge hier langs de muren geschikt. Ook een partij schoenen ligt ten verkoop gereed, en, hoe meer arbeid kan worden aangenomen, hoe voller het in deze voorkamer worden zal.

De suite van dit vertrek is de ontvang-, tevens bestuurskamer, die eenvoudig wordt ingericht. Daarachter ligt een kamertje, bestemd om de gemaakte goederen te bewaren, die de doofstomme naasters o zoo gaarne zullen leveren, en die de Commissie met genoegen als werksters zal aannemen, als zij genoeg middelen bezit, om het naaiwerk te betalen.

De keuken is tot huiskamer veranderd en wordt bewoond door den heer J. Beelen, die sinds jaren de Vereniging als tolk ter zijde staat, en thans onder leiding van den heer Stuur als concierge is aangesteld.

Willen wij den kelder even ingaan? Die is ruim en hoog, en zal tot verblijfsstrekken aan hen, die balletjes maken om ze aan de huizen onzer stadgenooten te verkoopen. 't Was niet gemakkelijk, een werk te bedenken, dat productief kon worden gemaakt. Het vogelvoeder, in pakjes afgeleverd, had, evenmin als het gehakte brandhout, het gewenschte resultaat.

De bloemen door een enkele gemaakt, vonden geen koopers, maar de suikerballetjes gingen van de hand en worden gezocht meer dan al het andere; een vingerwijzing om met dit fabrikaat voort te gaan.

Nu bestijgen we een trap en nemen een kijkje op de eerste verdieping die heel wat

veranderd is, dank zij de hulp van timmerman en schilder.

Aan de straat ligt de vergaderzaal, die 120 zitplaatsen bevat, waarachter een buffet-kamerij van zeer kleine afmeting, maar groot genoeg, om eenige ververschingen te bewaren. Die vergaderzaal zal op den Zondagmorg-n dienst doen als kerk en de Protestanten vereenigen tot eene godsdienst-oefening, die de genoemde heer Stuur sinds jaren in een kleiner lokaal, tot aller vol-doening, heeft geleid.

Mochten de Katholieken of de Israëlieten onder de leden dezer Vereeniging hier eveneens willen samenkomen om eene godsdienst-oefening, onder leiding van een geestelijke of daartoe geschikt leek te houden, het Bestuur zal zeker aan dien wensch trachten te voldoen. In die vergaderzaal zullen onderwerpen van algemeen belang besproken (ik wil zeggen behandeld *) kunnen worden en alle leden opgeroepen, als aller tegenwoordigheid gewenscht is. Hier kunnen ook gezellige bijeenkomsten worden gehouden: hier gemeenschappelijk feest gevierd; we denken b. v. aan het Sint Nicolaasfeest, waarop de vrienden samenkomen en hun een prettige avond wordt geboden. De muziek moge bij elke feestviering, helaas! uitgesloten zijn en door den zang geen uiting aan de vreugde gegeven kunnen worden, een tooverlantaarn kan haar lichtbeelden werpen op het witte scherm en allen verplaatsen naar verre landen en onder vreemde volken, of eene andere, voor doofstommen geschikte ontspanning worden aangeboden. Zeer zeker zal die vergaderzaal als plaats van gezelligesamenkomst, hoog gewaardeerd worden, want de doofstommen zijn in den regel gezellig van aard; zij zoeken elkaar en hebben altijd veel te vertellen; geen wonder, hoeveel gedachten moeten ze dagelijks voor zich houden!

Zoo spoedig zij onder elkander zijn, lachen en schertsen ze, elkaar met een halfgebaar, één oogopslag, één beweging der lippen begrijpend, en voor een poos vergetend wat zij missen.

Als we ons nu begeven naar de meubelmakerij, gaan we door een niet-groote ruimte, die zal worden gebruikt als slaapplek voor doortrekkende mannelijke doofstommen. In eene stad als Amsterdam is aan dergelijk tijdelijk logies behoefte. Een doofstomme, al heeft hij de middelen, naar een eenvoudig hotel te gaan (velen hebben ze niet), gevoelt zich daar niet thuis. Hij wordt niet begrepen; hij meent misschien, dat men hem uitlacht; hij voelt zich vreemd onder de hoorenden. Maar hier zal hij gaarne komen, hier vindt hij lotgenooten. En als de reiziger zeer zuinig moet zijn, welnu hier zal hij niets, of zoo goed als niets, voor voedsel en ligging behoeven te betalen. Aan de andere zijde van het gebouw zal eene dergelijke slaapplek voor doofstomme vrouwen worden ingericht.

Nu naar den zolder, waar de meubelmakers zullen werken. Goed werk kunnen zij leveren en zullen zij leveren, als de bestellingen maar komen. Reeds bezet is eene andere werkplaats, die der schoenmakers, die met hun achten aan den arbeid zijn, en wel sinds eenigen tijd onder leiding van een hoorenden baas. Deze moet natuurlijk behoorlijk betaald worden, maar die uitgave was onvermijdelijk en in het belang der schoenmakerij. Toen nl. de doofstomme schoenmakers zonder toezicht werkten, was hun werk vaak gebrekkig en minder dan het maakwerk der winkels. Nu wordt goed werk geleverd, omdat de werkplaats tevens eene oefenplaats geworden is, waar een deskundige alles, wat ter aflevering gereed is, bekijkt en beoordeelt.

Het vertrek, voor de kleermakers bestemd, is slechts door één man bezet, die dankbaar is voor het veilig plekje, dat hij hier mocht vinden. Hij was een dier doofstommen, die zo lang mogelijk trachten, in de maatschappij zich staande te houden en met de hoorenden te concurreeren. Zeven en een halfjaar had hij gewerkt bij iemand, en zo lang zijn brood verdiend. Hij werd ontslagen, niet wegens slecht gedrag, en kon geen ander werk verdienen. Wat zou hij doen? Allerlei middelen, om aan een broodje te komen, die een hoorende te baat kan nemen, staan een doofstomme niet ten dienste. Hij had 's nachts geen onderkomen meer en werd door een lid der vereeniging 's avonds laat op straat gevonden. Nu werkt hij hier en verdient genoeg om zich een nachtverblijf en den kost te verzekeren. De man is gered en zit warm bij het kachelkje dat vroolijk snort.

We gaan verder. Hier is een kamer, die reeds gedoopt is als de naaikamer. Ze is nog niet in gebruik, maar plannen worden beraamd, om eene bekwaame naaister aan het hoofd der vrouwen, die zich zullen aanmelden, te plaatsen en haar de leiding dezer afdeling toe te vertrouwen. Wat voor de kleermakers in het zoo juist verlaten lokaal zal geschieden zal hier voor de naaisters worden gedaan, en vele jongere en oudere vrouwen staan gereed om te voldoen aan de roepstem, die hier werk en loon belooft.

We hebben het gebouw, waar met elke ruimte gewoekerd is, bijna doorwandeld. Als wij eene andere trap, dan die wij bestegen, afdgaan, die nl. door de mannen en vrouwen der 2 werkplaatsen zal gebruikt worden, vinden wij beneden nog een kamertje, waar een 15 jarige jongen zich oefent in het schrijven.

Wij vernemen, dat deze jonge man, die ons

(*) Behandelen is hier het juiste woord, daar met hand en vingers de woorden worden aangeduid, die de gedachten der sprekers weergeven.

zoo vriendelijk aankijkt, in een naburige gemeente bij zijn behoeftige ouders inwoont en dagelijks hier komt, om hier en daar een handje te helpen, om boodschappen te doen en den overigen tijd zich te oefenen in het schrijven, waarbij de heer Stuur hem de behulpzame hand biedt. Hij is niet zoo gelukkig geweest als zijn andere, ook doofstomme broer, die door het armbestuur zijner gemeente geplaatst is geworden in het Instituut voor doofstommen te Rotterdam en daar het schoenmaken flink geleerd heeft, zoodat hij nu als schoenmaker zijn brood verdient.

Voor ons vriendje kon geen geld tot plaatsing gevonden worden. Een gewone school was voor den misdeelde gesloten. Zoo bleef hij buiten alle onderwijs en hielp zijn moeder thuis met een en ander en werkte al spoedig des zomers op het land. Nu er op 't land niets meer voor hem te werken en te verdienen is, komt hij hier. Hij is thans te oud, om in een der Instituten te worden opgenomen en zal dus nooit leeren spreken, zal altijd een stumper blijven, die moeilijk zijn weg en zijn brood zal kunnen vinden. Maar in dezen kring zal hij niet verstoeten, zal zijn werkkraft zooveel mogelijk ontwikkeld worden, zal hijzelf een gevoel van veiligheid hebben. Wie weet, wat hij nog zal kunnen begrijpen en doen, de aardige jongen, die er lang niet dom uitziet en die vol goeden wil schijnt te zijn. O, te betreuren blijft het, dat zoo'n misdeelde niet op den daartoe bepaalde tijd naar Rotterdam of Groningen gezonden is, om er te leeren en zich te ontwikkelen tot een jongeman, die zichzelf helpen kan! Laat toch ieder, die in staat is, eenigen invloed te oefenen, geen doofstom kind aan zijn lot overlaten, als de ouders hun plicht niet begrijpen of onmachtig zijn, dien te vervullen. Laat niemand, die iets kan doen, rusten vóórdat zoo'n arm kind wordt gepaatst in eene der beide uitmuntende inrichtingen, waarop ons Vaderland trotsch mag zijn. Daar is het doofstomme kind op zijn plaats, daar alleen.

Wij gaan de binnenplaats door en vinden er een man aan het hakken van brandhout. Een vak heeft hij niet geleerd; geregeld onderwijs niet genoten, nu eens dit, dan dat werk beproefd, maar nooit iets kunnen vinden, dat hem er bovenop hielp. Nu vindt hij hier iets te doen, dat hem en zijn maat aan het werk houdt en behoedt voor armoede.

Wij verlaten het gebouw met goede indrukken. We hebben eerbied voor de enkele personen, die hier de bewegkracht zijn en in het belang der doofstommen hun tijd en kracht offeren.

Dat hier geld, veel geld noodig is, wij vermoeden het. Gaarne zal mevrouw M. J. Blase-Hellingman, (Nassaukade 112) ons daaromtrent zekerheid geven en cijfers voorleggen. Zullen de middelen, om in dit gebouw velen te helpen aan werk, velen een gezellig thuis te bezorgen, velen wat vreugd te geven, worden gevonden? De Vereeniging ontving reeds vele giften, het is waar, en dankbaar erkent zij zulks. Maar de mildheid onzer steden landgenooten is onbepreut, waar 't geldt de pogingen te steunen, ondernomen in het belang van menschen, zoo misdeeld als doofstommen. Wij allen voelen het, wie voor hen een plaats bouwt, waar zij werk vinden, vriendschap genieten, gezelligheid kunnen kweken, waar hun een vriendelijk licht ontstoken, een warme haard gestookt wordt, die doet een goed werk. En wie voor dien bouw een steentje aandraagt, één of meer, al naar dat hij kan dragen, die bouwt mede aan het goede werk. En al wat goed is komt tot stand en blijft. Zoo leert ons de geschiedenis van onzen tijd; zoo predikt het geloof van de besten onzer.

J. A. TOURS.

AMSTERDAM, November 1897.

Verkorting van den eersten oefenings-tijd der militie.

Het is wel een ingrijpende maatregel — aldus lezen we in het *Vaderland* — dien de minister Eland genomen heeft ten aanzien van den eersten oefenings-tijd der militie. Deze — tot nog toe een jaar — is toch bij Koninklijk besluit van 19 October jl., no. 50, voor de militieplichtigen der lichting van 1898, die bij de infanterie en de vesting-artillerie worden ingelijfd, op acht maanden vastgesteld. Bij de overige korpsen blijft die oefenings-tijd bepaald op een jaar.

Onze zienswijze betreffende deze voor het leger zoo belangrijke aangelegenheid kan onzen lezers bekend zijn. Meent de minister, meenen de militaire autoriteiten, dat met een eersten oefenings-tijd van acht maanden kan worden volstaan, wij zullen er ons bij neerleggen; zij dragen de verantwoordelijkheid voor die inkrimping. Alleen mogen we niet nalaten op te merken, dat de generaal Eland een tiental jaren geleden een legerorganisatie ontwierp, waarbij gerekend werd op een eersten oefenings-tijd van 16 maanden voor de infanterie en de vesting-artillerie, met 9 weken herhalings-oefeningen, en van 24 maanden voor de andere wapens, met 3 weken herhalingsoefeningen. Het verschil is wel wat heel groot en stemt niet bepaald tot gerustheid.

Waarmede wij evenwel in geen geval vrede kunnen hebben, d. i. met de wijze, waarop de minister met de miliciens der lichting van dit jaar, die tot de infanterie en de vesting-artillerie behooren, omspringt. Voor deze mili-

ciens was de eerste oefenings-tijd bij K. B. van 3 October 1896, no. 33, op een jaar bepaald. Nu brengt het K. B. van 19 October jl., no. 50, dien tijd terug op tien maanden en worden bedoelde miliciens derhalve, voor zoover zij niet onder de wapens moeten blijven tot voorziening in het incompleet aan vrijwilligers, tegen 1 Januari a. s. reeds met groot verlof gezonden. Tegelijk echter bepaalde de minister, dat aan alle miliciens, die dit verlangden en gemist konden worden, van 1 November jl. af een verlof van twee maanden zou worden verleend.

De oefenings-tijd eerst op twaalf maanden vastgesteld, werd dus daarna bij K. B. tot tien maanden verminderd en ten slotte door den minister, althans voor een aantal miliciens, feitelijk tot acht maanden teruggebracht. Wij willen de vraag hier onbesproken laten, in hoeverre die laatste maatregel te rijmen is met de verplichte deferentie voor een besluit der Kroon. Maar wat we niet mogen verzwijgen is, dat, naar onze overtuiging, hier met ruwe hand is ingegrepen in een bestaande regeling. De opleiding der militie heeft, althans zoo werd steeds beweerd, in de laatste jaren altijd plaats gehad volgens een vast programma, waarbij „met den tijd moest gewoekerd worden“ (officieele stijl). Nu kunnen wij ons voorstellen dat iemand, die van oordeel is, dat maar acht maanden noodig zijn voor iets, waarvoor sedert jaren twaalf maanden gebruikt werden, een ander programma maakt, waarbij met die vermindering rekening wordt gehouden. Maar om in eens van die twaalf maanden er twee, voor velen zelfs vier, af te knippen, zonder eenige voorzorgen te nemen, waardoor aan de bezwaren van die vermindering wordt tegemoet gekomen — dit is een handeling, die wij niet begrijpen en die wij niet kunnen goedkeuren.

Hoe moet 't nu gaan met de opleiding der miliciens bv. tot schutter en met de oefening van het militiekader — ziedaar een paar vragen, die ons voor den geest komen.

Zou een minister, die den dienst bij den troep van nabij kende, wel ooit tot zulk een maatregel zijn overgegaan?

Afschaffing der plaatsvervangings.

In de *Avondpost* betoogt de oud-minister Van Houten, dat een ministerie, hetwelk inzonderheid de verbetering van den sociaal toestand der werkliedenklasse wil bevorderen, verkeerd doet wanneer het afschaffing der dienstvervangings vooropstelt als op zich zelf staanden maatregel. Want door dien maatregel wordt de werkliedenklasse alleen geschaad; door de plaatsvervangings worden velen in staat gesteld niet alleen een som gelds van betekenis te verdienen, maar ook ontvangen te de gelegenheid om onder dienst zich te bekwaamen voor allerlei soorten van loonenden arbeid, dien ze, in het burgerlijke leven teruggekeerd, kunnen ter hand nemen. De volksklasse, die niets dan haar fysieke werkkraft ter arbeidsmarkt brengt, zal door de afschaffing dus lijden; werkloosheid zal er door toenemen. Er waren over 1896 niet minder dan 2046 plaatsvervangings. Zij, die zich vervangen lieten, doen of geen werk of werk waarvoor de remplaçanten ongeschikt zijn. Dus zou, was er persoonlijke dienstplicht in '96 geweest, het aantal werkloozen 2000 grooter geweest zijn.

Zeker, zij kunnen dienst nemen als vrijwilligers bij het Nederlandsche leger en ook bij ons Indisch leger, antwoordt men. Dit laatste vooral toch eischt versterking, en de noodige aanvulling is niet gemakkelijk te verkrijgen. Onze dienstvervangings verkiezen echter deze dienstneming niet. Zij willen geen militairen van beroep worden. Wel zal de afschaffing der gelegenheid om als dienstvervangings bij de militie op te treden, velen hunner hertoe zedelijk dwingen. Daardoor zal in een militair staatsbelang worden voorzien. De heer v. Houten acht dit gevolg niet verkeerd maar zou het schandelijke huichelarij vinden, indien men dit in werkelijkheid op het oog had en onze bevolking in den waan werd gebracht alsof het in haar belang geschiedde. Want ook dit gevolg zou feitelijk toch altijd op kosten der betrokken volksklasse verkregen worden. Heeft men in Indië meer soldaten noodig dan moet men de conditiën verbeteren. Maar men make geene menschen broedeloos om ze goedkoop te kunnen krijgen.

Er is nog meer. Het $\frac{1}{2}$ van vijf lichtingen kan steeds onder de wapenen worden gehouden, waarvoor het eerst de remplaçanten in aanmerking komen. Schaf hen af en gij verlengt den diensttijd van jonge mannen, wier belang door die verlenging ernstig kan worden geschaad.

Bovendien zullen aan persoonlijke dienstplichtvervulling welgestelden zich onttrekken door verhuizing naar het buitenland.

Zeker ligt er eenige waarheid in de bewering dat de gegoeden feitelijk van de bloedbelasting zijn vrijgesteld. Maar de conscriptie is in de eerste plaats een belasting in arbeid en het is een gevolg van de nuttigheid der arbeidsverdeling, dat steeds, waar belasting in arbeid wordt opgelegd, slechts geëischt wordt, dat de arbeid verricht worde en goed verricht worde en er niet aan gehecht wordt, wie den arbeid verricht. Plaatsvervangings behoort in algemeen zinn tot het wezen der belasting in arbeid.

Wat schrijver steeds hinderlijk is geweest en wat hij altijd als het gebrek van onze militiewet heeft beschouwd, is niet dat men zich voor den door de miliciens te verrichten

vredes-arbeid kan laten vervangen, maar dat men rechtens en feitelijk daardoor onttrokken wordt aan den defensieplicht in oorlogstijd. Die defensieplicht sluit in den tegenwoordigen tijd oefenplicht in zich; blijft iemand ongeëfend dan is hij, zelfs wanneer hij zich dadelijk als vrijwilliger aanmeldt, in oorlogstijd in de eerste maanden onbruikbaar. Is er oorlog, dan is de conscriptie niet meer enkel *arbeid*belasting maar wezenlijk *bloed*belasting en de fout van het bestaande conscriptie-systeem is, dat daarbij de vervangene ongeëfend blijft en hem geene plaats in het oorlogsleger is, noch kan worden aangewezen.

De heer van Houten zou willen dat de vervangenen niet geheel vrij gesteld werden, maar tot kort geëfenden gevormd werden. Voor dezen zouden bovendien speciale rechts bepalingen moeten worden gemaakt om de beschikbaarheid dezer kort-geëfenden te waarborgen, opdat zij niet, breekt een oorlog uit, in Oost of West of waar ook zitten.

Schrijver acht nog dat er nuttiger en urgenter veranderingen in militie- en schutterijwet te maken zijn: meerdere faciliteiten voor *werkelijke* kostwinners; vervoering van den schutterplichtigen leeftijd.

Voor goedkope kadervorming is afschaffing der dienstvervangings sedert het reserve-kader minder noodig.

Ten slotte de vraag waarom Mr. Van Houten met dit artikel komt. Hij geeft er reden van in de volgende woorden:

Ik heb gemeend deze summier uitzetting van de bezwaren tegen afzonderlijke behandeling der voorgenomen afschaffing thans te moeten publiceren, ten einde de Regeering, voordat zij definitief partijkiest, hare aandacht op die bezwaren kunne vestigen. Het zou mij aangenaam zijn haar, zoo mogelijk te weerhouden van het betreden van een weg, die de op 25 Juni vereende krachten ongetwijfeld zal doen uiteengaan. Tevens om den toelag te verijdelen, die zich weder openbaart, de oppositie, welke de voorgenomen gedragslijn der Regeering ook reeds in andere kringen opwekt, als eene uitsluitend katholieke voor te stellen.

Naar mijn oordeel is de vooropstelling, afzonderlijk, van dit punt alleen daaruit verklaarbaar, dat het program is opgesteld door iemand, die zich niet met de details van het militair vraagstuk op de hoogte had gesteld. Tenzij men zou moeten aannemen, dat de plaatsing van dit punt op het program het politiek-strategische doel had het aanblijven of opnemen van ministers onmogelijk te maken, van wie bekend was, dat zij er zich niet mede zouden vereenigen.

De zaak gebr. Hogerhuis.

In zijne Memorie van antwoord deelde de minister van justitie aan de 2e Kamer mede, dat hij in zake de veroordeeling der drie gebroeders Hogerhuis kan mededeelen dat door twee der personen, thans als daders aangevozen van het feit, waarvoor de Hogerhuizen zijn veroordeeld, bij den officier van justitie inderdaad meerdere klachten zijn ingediend tegen degenen die in het openbaar hunnen goeden naam hadden aangerand.

De rechtbank heeft echter beslist dat niet kon worden aangenomen, dat degenen, die de requiranten aanwezen als daders van het bekende feit te Britsum, daarbij het oogmerk hadden de eer of den goeden naam van requiranten aan te randen.

Aan het instellen eener vervolging tegen de drie als daders aangewezen personen, waartegen naar het oordeel van den minister het Wetboek van Strafvordering zich niet verzet, is inderdaad gedacht. Doch het is gebleken dat geen enkele grond voor vervolging aangewezen was.

De resultaten toch van het in deze zaak nader ingesteld, ernstig en nauwkeurig onderzoek hebben de bewijzen van de schuld der gebroeders Hogerhuis aan het feit waarvoor zij zijn veroordeeld, zeer belangrijk versterkt.

Ten slotte acht de minister den drukkenden twijfel waarvan in deze wordt gewaagd niet door de feiten gerechtvaardigd, en hij kan de verzekering geven dat geen agitatie van der zake volkomen onkundigen hem zal dringen tot eenig besluit waartoe een nauwkeurig onderzoek der zaak hem niet noopt, noch zijn vertrouwen zal schokken in den onafhankelijken rechter of den indruk zal uitwisschen dien hij heeft verkregen van de nauwgezette plichtsbetrachting, de toewijding en de onpartijdigheid van alle in deze zaak betrokken ambtenaren van het Openbaar Ministerie.

De „Prins van Oranje.“

Maandag heeft aan de fabriek van de Maatschappij IJzergieterij „De Prins van Oranje“ in liquidatie, de verdeling van de kas van het zieken- en pensioenfonds der ambtenaren en werklieden plaats gehad.

De uitkeering van het aandeel dat ieder toekwam werd berekend naar het aantal dienstjaren en in verband tevens met het hoogste salaris dat door den belanghebbende was genoten. Op deze wijze werden circa f 14,000 ponsd-pondsgewijze verdeeld.

De directeur der Maatschappij, de heer Van Coevorden, stelde de f 4000, welke hij aan het fonds had bijgedragen, ter beschikking van de werklieden, die den leeftijd van 55 jaren hebben bereikt en gedurende 25 jaren in dienst zijn. Daardoor ontvingen deze lieden boven hun gewoon aandeel ieder f 200.

Bovendien werd door de Maatschappij, in-

Col B. Groenhuysen
1914

zonderheid door den heer Van Coevorden, een bedrag van f 16,000 beschikbaar gesteld voor de gepensionneerden en voor hen, die hoewel tot nog toe in de fabriek werkzaam, door leeftijd en aantal dienstjaren reeds recht op pensioen hadden. Deze personen — 16 in getal — ontvingen hierdoor boven hun aandeel uit het fonds ieder f 1000, zoodat vele ouden van dagen een sommetje van plm. f 1200 hebben gekregen.

Al deze genoemde gratificaties zijn niet in geld uitgekeerd, maar ieder belanghebbende heeft op zijn naam een Rijkspostspaarbekende ontvangen, waarop het hem toegekende bedrag is ingeschreven.

Op het oogmerk zijn nog ongeveer 30 werklieden in de fabriek bezig de kleine loopende werkzaamheden af te doen en overigen materialen en aangewezen ijzervoorraad enz. te regelen.

Een groot deel van de ontslagen werklieden die allen bij hun vertrek een week extra-loon hebben ontvangen, hebben werk gevonden te Delft, Haarlem, Utrecht, Amsterdam en Feyenoord. Ook aan „De Pletterij” te 's-Gravenhage zijn eenigen werkzaam gesteld.

De ambtenaren van het kantoor en van de Teekenkamer hebben tegen 1 Febr. ontslag gekregen.

**

De waterschapsbelangen der Provincie Friesland bij de droogmaking der Zuiderzee.

Deze gewichtige aangelegenheid zal behandeld worden naar aanleiding van een voordracht gehouden door wijlen A. Benno in een vergadering van de Friesche Maatschappij van Landbouw.

Uit achtung voor den onvermoeiden ijver voor het grootsche werk, uit eerbied voor den bekwaam deskundige, uit dankbaarheid voor hem als oprichter van de Zuiderzee-Vereeniging nemen wij met eene hooge mate van piëteit voor dien helaas! te vroeg ontslagen vaderlander kennis van zijne denkbeelden.

De vraag is gesteld geworden: heeft Friesland in den winter meer malen te veel en in den zomer te weinig water?

Zoo ja, welke zijn de gevolgen en welke de middelen ter verbetering van die nog onvolkomen toestanden?

De Provincie Friesland bestaat, in tegenstelling van hoog gelegen, alzoo uit de natuur zelve afwaterende gronden, waar men het water zooveel mogelijk moet trachten te behouden, grootendeels uit laag gelegen vlak land, waar het water steeds moet worden verwijderd door de kunst of door de leiding der natuur.

Friesland stond eenmaal in verband met den IJssel, welk verband werd verbroken door- en tijdens het ontstaan van de Zuiderzee. Daarna had Friesland te kampen met twee vijanden, van buiten de Zuiderzee en van binnen met de Middellzee. Ofschoon die strijd lastig

moet zijn geweest, en die ook zeker van t. t. tot tijd wel offers van menschenlevens zal hebben geëischt, waren de gevolgen van dien telkens zich herhalenden strijd toch voor het nageslacht heilzaam, omdat de beste klei- en teelgronden juist daar worden gevonden, waar destijds de Middellzee was, en waar die gronden onmiddellijk grensden aan de Zuiderzee.

De slib namelijk door den IJssel aangevoerd verzamelde zich in de Middellzee, terwijl de gedurende overstromingen van de Zuiderzee hunne vette bestanddeelen op de kustlanden achterlieten.

Dijken werden aangelegd om zich te beschermen tegen het binnenstromen van het Zuiderzeewater en ook ter beteugeling van de Middellzee; toen deze echter bleken geen voldoende veiligheid meer aan te bieden is, in den spaanschen tijd, de tegenwoordige zeedijk om geheel Friesland tot stand gekomen.

Hierdoor werd het onmiddellijk verband van Friesland met de Zuiderzee opgeheven, terwijl door het aanbrenge van sluisen in den zeedijk gelegenheid werd gegeven om het overtollige boezemwater op die zee te loozen.

Werd hierdoor—buitengewone doorbraken in den zeedijk buiten rekening latende — Friesland alzoo bevrijd van het binnendringen van het zeewater, het bleek al zeer spoedig bij dien veranderden toestand, dat het boezemwater, dat bij ebbestand der Zuiderzee nu geen uitweg meer vond, als 't ware een geduchte binnenlandsche vijand werd.

De ongelijke of afzonderlijke boezemwaterstanden, de onvoldoende toestand der stoomgemalen en het feit, dat de bodem van Friesland te veel onder den gewonen zee-waterstand is gelegen, en alzoo in den regel alleen gedurende het ebgetij kan afstromen, dit alles bleek oorzaak te zijn, dat het boezemwater niet spoedig genoeg de zeesluizen kon bereiken, om het overtollige boezemwater steeds tijdig genoeg naar zee te kunnen loozen.

Toen men het belang van den landbouw meer begon te waardeeren, en men het nadeel van verschillende boezems en van te veel water begon te gevoelen, ontwikkelde zich langzamerhand het streven om te geraken tot één boezem. Toen dit stelsel eindelijk werkelijkheid was geworden, onderging de waterstand van Friesland een geheele verandering; de landen binnen de verschillende groote kringen werden aan de werking van het water van den algemeenen boezem bloot gesteld; de bestaande binnendijken, sluisen en waterkeringen verloren hun oorspronkelijke bestemming en het tijdstip van kleine, geheel afzonderlijke op zich zelfstaande polders trad te voorschijn; al deze polders brachten hun water over op den algemeenen boezem.

De Provincie Friesland wordt nu voor het grootste gedeelte door de Zuiderzee bespogeld; ze zou, zonder de zee- en polderdijken, met uitzondering van enkele hooge gedeelten, schier altijd bedolven zijn onder het water.

Om nu voor de overstromingen der zee zich

te vrijwaren heeft men de dijken steeds verhoogd en verzwakt, doch men is er niet in kunnen slagen het te veel op het land gevallen water naar de Zuiderzee over te brengen, evenmin als het is mogen gelukken om het ontbrekende water aan te vullen, wanneer des zomers weinig water valt en dit weinige dan nog ten gevolge van de hitte snel verdampft. In den herfst gebeurt het menigmaal, dat de polderlanden als 't ware van water worden doorweekt, waardoor in dat gedeelte van het jaar de boezem een ongewenscht hoog waterstand aanneemt. daar door de hooge zeestanden alsdan een geregelde afstroming van het boezemwater wordt in den weg gestaan.

Deze ongewenschte toestand bestendigt zich menigmaal tot in het voorjaar, waardoor in stede van droog land, natte, doorweekte grond wordt verkregen, tot bouwland geheel ongeschikt en als weiland hoogst nadeelig voor de gezondheid van het hoorvee en de schapen.

In den zomer komt het in de Provincie menigmaal voor, dat, ten gevolge van aanhoudende droogte en dientengevolge sterke verdamping, te weinig water in de polders is, zeer ten nadeele van den landbouw en der scheepvaart, terwijl men het ontbrekende water niet kan aanvullen, omdat het zoute water der Zuiderzee daarvoor ten eenenmale ongeschikt is. Menigmaal wordt in het winterhalfjaar het boezemwater opgevoerd tot 4, 5, 6 ja soms tot 7 d. M. boven het zomerpeil, terwijl dit moet zijn 2 d.M. daarboven; in den zomer daalt dit peil menigmaal tot 1, 2 en 3 d.M. daar beneden; in beide gevallen wordt groot nadeel ondervonden.

De gevolgen van dit te veel en te weinig water zijn in het eerste geval de natte gronden die een te gul gewas en een te licht beschoot geven, wat een onzuiveren oogst ten gevolge heeft; de waarde der mest-speciën komt in die gronden niet tot zijn recht, ja, gaat menigmaal schier geheel verloren. Van den in zóó hooge mate groeikracht gevende regen krijgen ze al spoedig te veel, omdat in een regenperiode de noodige warmte in de natuur wordt gemist; daarenboven zijn dergelijke drasse gronden de kweekplaatsen van allerlei soort van onkruid.

Ook te weinig water is in alle opzichten nadeelig. Daar waar een te geringe regenval en veel zonneschijn is, gepaard gaande met sterke verdamping, daalt het zomerpeil tot 1, 2 en 3 d.M. beneden het gewenschte, en de Provincie Friesland heeft gebrek aan water in zijne landerijen.

In dien toestand gaat, door te geringe afstroming, het daardoor stilstaand water van boezem en poldersloten meer en meer tot bederf over, welk water bovendien nog meer wordt verontreinigd en onzuiver gemaakt door het sterven van visch en andere waterdieren en door allerlei vuil van in dat water ontkiemende planten.

Dan lijdt het land gebrek aan water, verschroeft het door de brandende hitte der

zonnestrallen, groeit er niets meer en er vertoont zich een doodelijke tint over de velden, die eerst na een matschen en veelvuldigen regen tot het frissche leven der natuur wederkeeren.

Bij langdurige droogte wordt de landbouwer gedwongen dit onreine, onzuivere water uit den boezem over te nemen en het te bezigen tot drinkwater voor zijn vee; lichtelijk kan men bevroeden met welke noodlottige gevolgen dit menigmaal plaats heeft.

Volgens het gevoelen van wijlen den heer A. Benno kunnen de bezwaren van te veel of te weinig water voor de Friesche oeverlanden worden ondervangen door de afsluiting der Zuiderzee.

Op het IJsselmeer wordt voorgesteld een Amsterd. peil van 40 c.M. beneden het Amsterdamsche, overeenkomende met 27 c.M. boven het Friesche zomerpeil te houden. Wanneer de waterstand van 27 c.M. op het IJsselmeer als grondslag wordt aangenomen, dan zou daardoor de waterloozing van Friesland in een beteren, en de waterinlaten in een zeer gunstigen toestand komen.

In de eerste plaats dan de waterloozing.

Zoodra het boezemwater van Friesland hooger stand aanneemt dan 27 c.M. boven zomerpeil, kan worden afgestroomd op het direct aan de kust gelegen IJsselmeer, door de sluisen, ten zuiden van den afsluitdijk gelegen, namelijk die van Workum, Hindeloopen, Molkwerum, Tacozijl en de Lemmer.

Hierbij werken natuurlijk de noordelijke sluisen met name die van Makkum, Harlingen, Roptasluis en de Dokkumer nieuwe zijlen ook mede, doch deze stroomen af op het getij, omdat die met de Noordzee in verband blijven staan.

Door het meerdere verval stroomen echter deze laatste sluisen meer af, dan die aan het IJsselmeer gelegen; wil men ook bij dit systeem op een normaal peil van 20 c.M. boven zomerpeil, of nog lager, afstromen, ter wille van de waterverschoening of om andere redenen, dan kan zulks geschieden met de noordelijke sluisen.

Ten slotte nog een groot — ja, alles overheerschend belang — namelijk het inlaten van versch water gedurende den zomer.

Is het water in de polders door droogte in den zomer gedaald tot beneden 27 c.M. boven zomerpeil, dan kan water van het IJsselmeer worden ingelaten, totdat het boezemwater weder tot 27 c.M. boven het zomerpeil is gestegen.

De provincie Friesland zal dus in de gelegenheid worden gesteld, om — door afstroming met de noordelijke sluisen en het gelijktijdig inlaten van versch water in het IJsselmeer — des zomers voor den landbouw en voor de scheepvaart het boezemwater steeds op dezelfde hoogte te houden, en dit water zoo menigmaal te ververschen, als zulks zal blijken noodzakelijk te zijn.

(Wordt vervolgd).
Kapt. VAN DER VEUR

Advertentiën.

AGENTEN GEVRAAGD

in alle plaatsen van Nederland, genegen om voor dit blad te werken, tegen toekenning van 20 pct. van de door hen te innen Abonnementsgelden.

Tandheelkundige Inrichting
van H. HAMBURG,
Tandarts.

van Kinsbergenstraat 80.
Dagelijks te Consulteren

geheel Gebitten . . . f 35.—
Tanden per stuk . . . f 2.—
Tandheelkundige operatiën, zonder pijn . . . f 1.—
Zondags van 9—2 uur.

The Queen of Holland
Cycle f 175.— met 2 jaar
bondsgarantie.
Fabrikant H. C. RUTTEN,
Houtweg 4, Den Haag.

NATIONALE
TENTOONSTELLING
VAN
Nijverheid en Kunst,
DORDRECHT.
LOTEN

in de te houden LOTERIJ,
November e. k., 50 cts. per
LOT, zijn, van af 100 stuks
met aanzienlijke reductie, te
verkrijgen bij

Henri Mendels
Amsterdam.

Boek-, Steen- en Handels-
drukkerij

J. HOEKSTRA & Co.
Molenstraat no. 15.

Flugge bediening.
Billijke prijzen.

**Eerste Rotterdamsche
Maatschappij van Verzekering op het Leven,
tegen Ongelukken en invaliditeit.**

Maatschappelijk Kapitaal: Eén Millioen Gulden. (Volteekend.)

Gevestigd Oude Havenkade No. 1, Plan C, Rotterdam.

Directeuren: P. R. MEES en J. F. WESTERBERG.

Wiskundig Adviseur: Dr. N. P. KAPTELJN. — Geneeskundig Adviseur: Dr. H. KLINKERT. — Accountant: E. W. SCHALLENBERG. — Kassiers: R. MEES en ZOONEN, te Rotterdam.

AFDEELING I.

Levensverzekering.

De Maatschappij sluit alle soorten van Levensverzekering en Lijfrenten.

Bij overlijden van den verzekerde behoort, wanneer de premie in termijnen betaald wordt, de premie van het loopende jaar niet verder te worden aangehuurd.

De verzekerde heeft vrijheid van reizen en verblijf in streken benoorden of bezuiden 35° van den evenaar.

Gunstige bepalingen bij overlijden door eigen toedoen.

Bij „Lijfrenten” en „Weduwenpensioenen” uitbetaling tot op den sterf dag.

AFDEELING II.

De Maatschappij sluit alle soorten van Ongelukken-Verzekering,

als: Verzekering voor eene bepaalde reis Jaarverzekering tegen Spoorwegongelukken en tegen ongelukken met alle middelen van vervoer. Reisverzekering geldig in geheel Europa en over de geheele wereld.

Speciale tarieven voor Marine-Officieren, voor Officieren en de verdere bemanning van stoomschepen op vaste lijnen en voor Zeeloodsen

Verzekering tegen alle mogelijke ongelukken (Tarfief IV). De verzekerde heeft vrijheid tot deelneming aan alle lichaams-oefeningen, met inbegrip van wielrijden, zonder eenige premieverhoging. — Luchttrizen, Wedstrijden en Voetbalspel zijn uitgesloten.

Speciale voorwaarden voor COLLECTIEVE VERZEKERING van werklieden tegen ongelukken.

Milde bepalingen omtrent de verpleegdagen.

Werkzame Agentessen en Agenten voor alle plaatsen van Nederland gevraagd.

Men raadplege de NIEUWE TARIEVEN.

Bestelbiljet.

De ondergeteekende wenscht zich te abonneren op het Weekblad

„VOORUITGANG”

franco per post ad. f 0.75 per kwartaal.

Woonplaats Naam